

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΖΗΝΩΝ ΕΥΣΤΑΘΙΟΥ, ΝΙΚΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ, ΚΥΠΡΟΣ
ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ, Ι. ΠΕΓΓΙΩΤΗΣ, ΕΥΗ ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ, Κ. ΝΙΚΑΣ,
Ι. ΘΕΟΧΑΡΗΣ, ΙΑΚ. ΚΥΘΡΕΩΤΗΣ

317-318

ISSN 0554 - 3363

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

Υπεύθυνος έκδοτης: ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Ανδροκλέους 2, Λευκωσία, Τηλ. 465900

Για τούς Συνδρομητές Έλλάδας:
Παρακαλώ να πληρώνεται ή συνδρομή στην ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΕΛΛΑΔΟΣ
Πίστωση Λογαριασμού 080/51260530
στο όνομα: Παναγιώτης Κ. Χρυσάνθης
αίτιολογία: Συνδρομή περιοδικού «Πνευματική Κύπρος» έτος ...
και να μας στέλλεται ή απόδειξη για τὰ βιβλία μας.

Έτήσια συνδρομή	Κ£3.00
Έτήσια συνδρομή δια βιβλιοθήκες, σχολεία, οργανισμούς	Κ£4.00
Έτήσια συνδρομή Έλλάδος	1200 δραχμές
Έτήσια συνδρομή έξωτερικού	\$14 (δολάρια)
Τιμή τεύχους	Κ£0.50 σέντ
Τιμή διπλού τεύχους	Κ£0.75 σέντ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΖΗΝΩΝ ΕΥΣΤΑΘΙΟΥ: Τρία ποιήματα	σ. 103
ΝΙΚΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ: Ο Ναπολέων Λαπαθιώτης στα κυπριακά περιοδικά έντυπα	106
ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ: Η προτομή του Παλιομούχταρου	112
ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΕΓΓΕΙΩΤΗΣ: Ένα τραγούδι του Νίκου Γκάτσου	115
ΕΥΗ ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ (μετ. Κ. ΝΙΚΑΣ) Juvenalia	120

ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ — ΠΝΕΥΜΑ ΚΑΙ ΖΩΗ — Κ. Χρυσάνθη: Τα 25 χρόνια της «Εθνικής Εταιρείας Ελλήνων Λογοτεχνών Κύπρου» — ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ — Ι. Θεοχάρη: Ν. Χατζηκυριάκου — Γκίκα: «Ανίχνευση της Ελληνικότητας — Ιακ. Κυθρεώτη: Κ. Χρυσάνθη: «Μελής Νικολαΐδης» — Κ. Χρυσάνθη: Δημ. Σιατόπουλου «Οι ακόλαστοι» — Κ. Χρυσάνθη: Α. Παυλίδη: Βιογραφία πατρίδας. Κ. Χρυσάνθη: Τ. Φυλακτού «Παρένθεση» — Ομιλία του πρέσβευς Κ. Λεβέντη.

Υπεύθυνος κατά νόμον: Δρ Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Τυπώθηκε στα τυπογραφεία Σ. Λειβαδιώτη Λτδ.,
Τηλ. 438932, 438968 Λευκωσία.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΙΜΗΘΗΚΕ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ύπευθυνος: ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΧΡΟΝΙΑ ΚΖ''

ΜΑΗΣ-ΙΟΥΝΗΣ 1987

ΑΡ. 317-318

ΠΙΚΡΟΣ ΔΡΟΜΟΣ

Γιόμισαν οι παλάμες μου καρφιά,
γιόμισαν οι παλάμες μου πληγές,
γιόμισαν λασπωμένο αίμα τα μάτια μου.

Έρχομαι
από τις Ινδίες
με τις μυριάδες των απόκληρων
τα ξεφτισμένα ψίχουλα της ατονίας
που ζουν
μόνο γιατί φοβούνται να πεθάνουν.

Γιόμισαν εφιάλτες τα όνειρά μου,
γιόμισαν οι ουρανοί συρματοπλέγματα,
γιόμισε καυτό μολύβι το αίμα μου
γιατί έρχομαι
από τις φυλακές και τα στρατόπεδα,
τα κρεματόρια
της ελεύθερης σκέψης,
την προδομένη πίστη, την απεγνωσμένη σιωπή. -

Έρχομαι
από τη θλίψη των ερημωμένων Κούρδικων χωριών, από της εγκατάλειψης
τη μοναξιά,
έρχομαι
από του προδομένου την καρδιά που παραπαίει
στους διαδρόμους του πύργου της Βαβέλ,
κουβαλώ τον πόνο της ξεσπιτωμένης μάνας
και την πίκρα
του πεινασμένου παιδιού της Αφρικής...

Από το ταξίδι μου έφερα
την αιωνιότητα της γης, του ανθρώπου,
φέρω
τη συνοδεία των οραματισμών -
φέρω

τον σπόρο που τα δάκρυα της οργής
 με εκδίκηση
 τον ποτίζουνε,
 κι είναι πληγή βαθειά η εκδίκηση, πληγή που δεν ταιριάζει
 στον άνθρωπο –

πού θα μας οδηγήσουνε τα δάκρυα, πού θα οδηγήσει της πικρής οργής
 η εκδίκηση;

(Γραμμένο κοντά στα Ιμαλάια στις Ινδίες).

ΕΡΩΤΙΚΟ

Από μακρινό ταξίδι γύρισα
 κάθομαι δίπλα σου, έχω φέρει
 μια μεγάλη χαρά τυλιγμένη σε κόκκινο μαντήλι
 μια μεγάλη λύπη πένθιμα ντυμένη
 με τουλίπες.

Δεν είσαι απλώς μια κάποια γυναίκα που έτυχε
 να σε αγαπώ να μ' αγαπάς,
 είσαι η γυναίκα που ξεκίνησες από τα παιδικά όνειρά μου
 να συναντήσεις τα χέρια μου,
 η ανάσα σου είναι σαν το φως που με τυλίγει,
 κι' είναι η ζεστασιά σου
 ένα λειβάδι παπαρούνες μια φωλιά χελιδονιών στην κορυφή
 της βίαιης καταγίδας,
 κι' είναι η φωνή σου
 ότι στον ναυαγό ένα λευκό πανί,
 ένα κοπάδι γλάροι.

Από τη φούχτα της σελήνης άπλωσε και πάρε
 τις αναμνήσεις
 πάρε τις αναμνήσεις σου, τις αναμνήσεις μας και θάψε τες
 στον κήπο μας με τα λευκά τριαντάφυλλα –
 και μ' ένα κόκκινο τριαντάφυλλο στ' αφτί
 και μ' ένα κόκκινο μαντήλι στον λαιμό να υποδεχτούμε
 τραίνα φορτωμένα με όνειρα που απ' άστρο σε άστρο
 φέρνουν μεθυσμένους αστροναύτες φέρνουν
 τις προσδοκίες καινούργιων ταξιδιών.

Είναι μεγάλη η γης, είναι μεγάλη η θάλασσα
 μα δε μπορούνε πια να με πληγώσουν –
 δεν είμαι μόνος με τη γης, δεν είμαι μόνος με τη θάλασσα
 είμαι μαζί σου,
 δε με πληγώνουν πια η σελήνη κι' οι ουρανοί
 ούτε η φλύαρη σιωπή των αστεριών
 γιατί

γλυκαίνει τις πληγές η αγάπη σου
γιατί
είσαι μαζί μου, είμαστε μαζί.

(Γραμμένο στο Montego Bay στην Ιαμαϊκή).

ΠΟΛΕΜΟΣ — ΜΕΡΑ ΠΡΩΤΗ

Είτανε μεσημέρι, ένα καυτό κομμάτι ζέστη σαν πυρακτωμένο σίδερο
μάς πλήγωνε,
είτανε ο δρόμος σκονισμένος, χάθηκε
ο αγέρας,
έτσι που πια δεν ξέραμε αν υπήρχαμε, δεν ξέρουμε
ποιοί νάμαστε
δεν ξέραμε
από που να ερχόμαστε γιατί και που πηγαίναμε, γιατί
φεύγαμε διαρκώς.

Μονάχα ξέραμε πως ζούσαμε γιατί
τον θάνατο φοβόμαστε
στον σκονισμένο δρόμο του σχιζοφρενικού καλοκαιριού
μάς ακλουθούσαν
άναρθρες φωνές.. δεν είτανε φωνές...
το παραλήρημα είτανε του βίαιου καλοκαιριού, το παραλήρημα
της γης που μεθυσμένη τρικόλιζε, λιθοβολούσε
τον ήλιο...
άγριο παραλήρημα, οπτασίες, ένας καθρέφτης στοιχειωμένος
κι εμείς
εμείς που μόνο υπήρχαμε γιατί
φοβόμαστε τον θάνατο.

.....

Δεν θα ξεχάσω... εκεί... στον σκονισμένο δρόμο δίπλα
στεκόσουνα ήρεμος,
μούδειζες ένα δένδρο, μια σταγόνα
σκιάς
για προσκεφάλι ένα λιθάρι...
Σκέφτηκα:
να ζεις είναι να μην έχεις πεθάνει: ένα λιθάρι,
εσύ, εγώ, ένα δένδρο, ειρήνη...

Δόσε μου θεέ μου, δόσε μου, δόσε μου ανθρώποι
την ειρήνη
κι' ας είναι ειρήνη ένα λιθάρι, ένα χαμόγελο, ένα δένδρο,
ένα φτερούγισμα σκιάς.

(Γραμμένο στη HIROSHIMA στην Ιαπωνία).

ΖΗΝΩΝ ΕΥΣΤΑΘΙΟΥ

Ο ΝΑΠΟΛΕΩΝ ΛΑΠΑΘΙΩΤΗΣ ΣΤΑ ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΕΝΤΥΠΑ

Κατά την περιδιάβασή μου στον κυπριακό περιοδικό τύπο εντόπισα κάποιες αναφορές στη ζωή και το έργο του Ναπολέοντα Λαπαθιώτη, τις οποίες και παραθέτω εδώ με τρόπο αναλυτικό. Η συγκομιδή αυτή - που δεν υποστηρίζω ότι είναι πλήρης - αν δεν προσθέτει σημαντικά πράγματα στις γνώσεις μας για τον ποιητή, βοηθεί σίγουρα να φωτιστούν περισσότερο πτυχές των σχέσεών του με το νησί μας, όχι μόνο των γενεαλογικών, αλλά και των πνευματικών. Ελπίζω ότι η μελέτη αυτή θα αποτελέσει κίνητρο και για άλλους ερευνητές ώστε να συγκεντρωθούν κι άλλες αναφορές για το Λαπαθιώτη, αλλά και για άλλους λογοτέχνες μας.

1. Εφ. *Σάλπιγξ*, 'Έτος ΚΔ', αρ. φύλλου 1248, 20/10/1907, σ. 2.

Με τη χρονολογική ένδειξη γραφής 20/4/1907 δημοσιεύονται έξι τετράστιχες στροφές κάτω από τον τίτλο *Από τα «Οράματα του Ονειρόκοσμου»* και σημείωμα κάποιου Β, ο οποίος χαρακτηρίζει το Ναπ. Λαπαθιώτη «το ένα άστρο, που μαζί με άλλα δύο, τον Γιώργο Πολίτη και τον Λέαντρο Παλαμά,¹ αποτελούν τον τριαδικό αστερισμό, που μόλις άρχισε να γλυκοφέγγει στο φιλολογικό μας ουρανό, σκορπίζοντας παρήγορο φως στη σκοτεινή και την πεζότατη ζωή των σημερινών παιδιών, και που υπόσχεται ένα μέλλον όμορφο πολύ». Στη συνέχεια αναφέρεται στην ειλικρίνεια, μετριοφροσύνη και πρωτοτυπία του, στους γεμάτους αίσθημα στίχους του και στην πιανιστική του επιδεξιότητα και καταλήγει υπογραμμίζοντας το ότι ο ποιητής «αισθάνεται τον εαυτό του υπερήφανο, γιατί το μισό αίμα που βράζει στις φλέβες του είναι Κυπριώτικο».

Τόσο το ποίημα² όσο και το σημείωμα αναδημοσιεύονται στο βιβλίο *Ναπολέον Λαπαθιώτης. Τα Ποιήματα. Εισαγωγή, σχόλια, παρουσίαση Άρη Δικταίου. Με δέκα σχέδια του Δ. Μεζίκη*. Αθήναι, εκδ. Γ. Φέξη, 1964, σ. 14 και 270-271 αντίστοιχα. Τη δημοσίευση του ποιήματος στη *Σάλπιγγα* ο Δικταίος θεωρεί ως την πρώτη, που δεν έχει καμιά σχέση με τις δυο επόμενες, που περιλαμβάνονται στο περ. *Ηγησώ*.

2. Περ. *Αυγή*, 'Έτος Α', αρ. 6 (31/12/1908), 5.

Περιλαμβάνονται έξι ποιήματα σε 15σύλλαβους στίχους, που δημοσιεύτηκαν κομμένα σε 8σύλλαβους και 7σύλλαβους. Προτάσσεται σημείωμα του περιοδικού, όπου ο ποιητής αναφέρεται ως Κύπριος, γιος «του εν Αθήναις συμπατριώτου μας αντισυνταγματάρχου κ. Λαπαθιώτου» και τα ποιήματά του χαρακτηρίζονται ως διακρινόμενα για την τρυφερότητα του αισθήματος, τη χάρη του ύφους και την αφέλεια της έκφρασης. Τα ποιήματα δημοσιεύονται στη σ. 33 της έκδοσης Δικταίου και σχολιάζονται στη σ. 274, με την παρατήρηση ότι στην *Αυγή* έγινε η πρώτη δημοσίευση των ποιημάτων.

3. Περ. *Αυγή*, 'Έτος Β', αρ. 18 (1/10/1910), 5.

Δημοσιεύεται το ποίημα «'Όταν πεθάνω» που, σύμφωνα με το Δικταίο, δημοσιεύτηκε στη *Δάφνη* (7/1/1910).

4. Περ. *Παλλάδιον*, 'Έτος Α', αρ. 6 (Μάιος 1927), 91.

Με τη σημείωση «Από το περιοδικόν «Αλεξανδρινή Τέχνη» το ανταλλασσόμενον με το «Παλλάδιον» περιλαμβάνεται «Ελεύθερη απόδοσις» ποιήματος του Henri de Regnier.

5. Περ. *Παλλάδιον*, 'Έτος Α', αρ. 10-11 (Νοέμβριος 1927), 162.

Αναδημοσιεύεται πάλι από την «Αλεξανδρινή Τέχνη» ο στοχασμός «Καϊμοί».

6. *Μαστίγιον*, αρ. 264 (3/4/1930), 4.

Δημοσιεύεται ποίημα του Περδίου, που σκώπτει το Λαπαθιώτη για το μισογυνισμό του. Φαίνεται από το ποίημα αυτό πως ο Λαπαθιώτης είχε στείλει επιστολή στον Περδίο ψέγοντάς τον για τους επαινούς που είχε γράψει υπέρ των γυναικών.

ΚΙ' ΑΛΛΟΣ ΝΑΠΟΛΕΩΝ ΤΗΝ ΓΥΝΑΙΚΑ ΨΕΓΕΙ
ΚΙ' ΑΚΟΥ, ΜΟΥΣΣΟΛΙΝΙ, ΤΙ ΓΙ' ΑΥΤΗ ΜΑΣ ΛΕΓΕΙ

*Ο φίλος Ναπολέων Λαπαθιώτης
Σαν είδε την Γυναίκα ν' ανυμνώ
Δεν φάνηκεν, ως έπρεπεν, ιππότης
Και μούστειλεν αυτόν τον κεραυνό:*

*«Λοιπόν και το «Μαστίγιον» ακόμα
Τόσο πολύ γι' αυτήν φανατικό
Κι' ενώ της πρέπει σάτυρα και σκώμμα
Ευρίσκει κι Υμνητή σατυρικό;*

*Αυτό το «τιποτένιο ζωαράκι»
Που λέγεται «γυναίκα - σαπριστί -
Σήμερα την υμνεί και το Κουρπάκι
Και βρίσκονται για κείνην και πιστοί;...*

*Σε συλλυπούμαι, φίλε μου, για τούτο
Κι' αυτό το φύλλο σχίζω και πετώ
Πούναι λατρείας Ύμνος κι όχι Κνουτό
Γι' αυτό το ζωαράκι το κουτό!»*

*Αυτά που τάχες γράφει στον Περδίο
Τάδειξα με χαμόγελο κι' εγώ
Σε φίλες δυο κι ομόφωνες κι οι Δύο
Μούπαν αυτά που τώρα στιχουργώ:*

*Δεν θα καταδεχθούνε να σε δείρουν
Παίρνοντας το δικό σου το ραβδί,
Αλλά σε συλλυπούνται και σ' οικτείρουν
Που μόνο «ζωαράκια» θάχεις δει!*

*Ήτυχο σε θαρρούν... αφού σιμά σου
Με πνεύμα μια δεν μπόρεσες να βρεις
Κι' ούτε κι' αυτήν την ίδια την Μαμά σου
Απ' τον κανόνα τούτον εξαιρείς!*

*Μ' αν ήταν «ζωαράκι» κι η Μαμά σου
Κι' ο γόνος της τι θάταν, δυστυχή,
Κι' ας είχε το μεγάλο τόνομά σου
Που σκέπαζε μιαν άλλην εποχή...*

Αυτά μούπαν κι' οι δυο να σου τονίσω
 Γι' αυτά που για το Φύλο τους μας λες
 Και την κακή σου μοίρα να θρηνήσω
 Που μια με νου δεν βρήκες στες πολλές!

Εγνώρισα κι' εγώ πολλές «πανούκλες»
 Που βούρδουλα χρειάζονται σωστό
 Και «κούτσουρα» κι' «ανδρείκελλα» και «κούκλες»
 Οπού γι' αυτές το βούνευρο βαστώ!

Εγνώρισα κι' εγώ «κουτές» καμπόσες
 Πούσανε «ζωαράκια» σαν τες λες
 Κι έδωσα μαστιγώματα σε τόσες
 Πούχαν μόνο καπνούς στες κεφαλές!

Κι' όταν γυναίκες σίμωνα λιγάκι
 Θυμόμουνα του Νίτσε το ρητό
 Κι' εφούχτωνα στο χέρι το Κουρπάκι
 Που σ' όλες τόσα χρόνια το κρατώ!

Μα γνώρισα και τόσες πούχαν γνώση
 Πιο πολλή κι' από μέναν κι' από σε
 Και στα μυαλά με μας σαν ζυγισθώσι
 Θα μας βαρήσουν, φίλε μου χρυσέ!

Κι' αν θέλεις ν' αναφέρω μια και μόνη
 Με Πνεύμα και με δράση σοβαρή,
 Σου λέγω την σοφή μας Περσεφόνη³
 Που στο μυαλό καμπόσους τους βαρεί!

Με τα ξερά τα ξύλα που κυττάζεις
 Για να τα καις εσύ και τα χλωρά,
 Εις υποψίαν, φίλε μου, με βάζεις
 Πως κάποια.... θα σε πλήγωσε σκληρά!...

Μαστίγιον, αρ. 264 (3/4/1930), σ. 4

7. Εφ. *Πρωινή*, Έτος Β', αρ. 430 (31/12/1933), 2.

Δημοσιεύεται ποίημα με τίτλο «Σ' αγάπησα... φθινόπωρο», που διαφέρει σε μερικά σημεία από το δημοσιευμένο στην έκδοση Δικταίου (σ. 94) με τίτλο «Τραγούδι το φθινόπωρο».⁴

8. Εφ. *Πρωινή*, Έτος Β', αρ. 434 (6/1/1934), 2.

Δημοσιεύεται το πιο κάτω ποίημα, που παραθέτω ολόκληρο, γιατί παρουσιάζει μεγάλες διαφορές από το «Νυχτερινό Ι» της έκδοσης Δικταίου (σ. 22), κυρίως στις δυο πρώτες στροφές.

Νυκτερινό

*Κίτρινη φλόγα του κεριού μου
στη νύχτα απάνω στο τραπέζι,
σαν έρημη πνοή ανασαίνει.
Σωθήκαν τα χρυσά όνειρά της,
μες ' στα σκοτάδια τρεμοπαίζει,
χλωμή ψυχούλα φοβισμένη...*

*Έξω, λαμπρόφωτο φεγγάρι,
κάτι ονειρεύεται στα χάη
τα ζαφειρένια της ερήμου...
Σα νάθελε να ζήσει ακόμα
μ' αναλαμπές ψυχομαχάει
το ετοιμοθάνατο κεριό μου.*

*Και το φεγγάρι το ασημένιο
που χρόνια τώρα έχει σωπάσει,
και το κεριό μου που πεθαίνει,
και μέσα, η θλιβερή ψυχή μου,
χωρίς αιτία κι οι τρεις στην πλάση
είμαστε τόσο λυπημένοι...*

9. Περ. *Κυπριακά Γράμματα*, Έτος Δ', αρ. 12 (Απρ. 1940), 583-585.

Κρίνεται από τον Αντώνη Ιντιάνο το βιβλίο του Λαπαθιώτη *Τα Ποιήματα. Πρώτη επιλογή*. Αθήνα, Πυρσός, 1939. Ο κριτικός εξετάζει στην κριτική του και το βιβλίο του Μιλτιάδη Μαλακάση *Το ερωτικό*, που κυκλοφόρησε την ίδια χρονιά από τον ίδιο εκδοτικό οίκο, και προβαίνει σε παραλληλισμούς και συγκρίσεις για τα έργα των δύο ποιητών, επισημαίνοντας ομοιότητες και διαφορές.

10. Περ. *Πάφος*, Χρονιά Ε', αρ. 6 (Ιούνης 1940), 234.

Κρίνεται το βιβλίο του Λαπαθιώτη *Τα Ποιήματα. Πρώτη επιλογή*. Αθήνα, Πυρσός, 1939 από τον Άντη Περνάρη. Ο κριτικός χρησιμοποιεί δριμεία γλώσσα για τον ποιητή διαπορώντας «ποιος λόγος τον έσπρωξε (το Λαπαθιώτη) να σκορπίσει τους άτεχνους κλαυθμηρισμούς του στα τέσσερα άκρα των ελληνικών οριζόντων υπό τύπο αηδών σάλιων ή μελανών δακρύων τυπογραφικής μελάνης, χυμένων σε πολυτελές κρεμ χαρτί».

11. Περ. *Πάφος*, Χρονιά Ε', αρ. 8 (Αύγουστος 1940), 277-279.

Με τίτλο «Για τον κ. Ναπολέοντα Λαπαθιώτη» έντονη πολεμική του Άντη Περνάρη. Αφορμή στάθηκε υβριστική επιστολή, που, κατά τον Περνάρη, έστειλε ο Λαπαθιώτης, χολωμένος από τη δυσμενή κριτική (αρ. 9 πιο πάνω) του ίδιου του Περνάρη. Στο σημείωμα ο ποιητής παρουσιάζεται ότι έχει την εντύπωση πως είναι «Βονοπάρτης της τέχνης» και ότι διασύρει την Κύπρο, αφού είναι κυπριακής καταγωγής. Χαρακτηρίζεται ως ανάγωγος χυδαιολόγος, του οποίου οι στίχοι είναι άξιοι για το κάρρο των σκουπιδιών.

12. Περ. *Πάφος*, Χρονιά Θ', αρ. 1-3 (Γενάρης-Φλεβάρης-Μάρτης 1944), 42.

Νεκρολογία από το Λ(ο-ί-ζο) Φ(ιλίππου), όπου σημειώνεται ότι ως ποιητής δεν παρακολούθησε τα νέα ρεύματα της τέχνης και ως κριτικός δεν εφάρμοσε

στην πράξη όσα ο ίδιος θεωρούσε απαραίτητα γνωρίσματα του κριτικού, δηλαδή να είναι στοργικός, καλοπροαίρετος και συγκινημένος ανατόμος και διονυχιστής των έργων τέχνης.

13. Περ. *Πάφος*, Χρονιά Ι', αρ. 10-12 (Οκτώβριος-Δεκέμβριος 1945), 170.

Δημοσιεύεται το ποίημα «Προσμένω πάλι να σε βρω», με τη σημείωση ότι είναι ανέκδοτο, από τα χειρόγραφα που είχε αφήσει ο ποιητής στο φίλο του Μάριο Βαϊάνο. Το ποίημα δημοσιεύει ο Δικταίος στη σ. 228 και σχολιάζει στη σ. 296, δίνοντας την πληροφορία ότι τούτο (υπό τη μορφή που παραδίδεται στην *Πάφο*) πρωτοδημοσιεύτηκε στο περ. του Βαϊάνου *Ελληνικόν Ημερολόγιον Ορίζοντες* (1942), επομένως δεν ήταν ανέκδοτο το 1945, που παραχωρείται από τον ίδιο το Βαϊάνο στην *Πάφο*.

14. Περ. *Ελεύθερος Κόσμος*, Έτος Α', αρ. 12 (Νοέμβριος 1945), 22.

Δημοσιεύεται το πεζοστράγουδο «Παιχνίδια των νερών» χωρίς να φέρει οποιαδήποτε ένδειξη από πού έχει ληφθεί.

15. Περ. *Κυπριακά Γράμματα*, Έτος Ι', αρ. 127-128 (Γενάρης-Φλεβάρης 1946), 186.

Δημοσιεύεται το ποίημα «Με τι λαχτάρα σε προσμένω...», που, σύμφωνα με το Δικταίο (σ. 288), δεν υπάρχει σε κανένα πίνακα, αλλά περιλαμβάνεται στην ανέκδοτη συλλογή Φουριώτη (1943) με αρ. 57.

16. Περ. *Τάιμς οφ Σάιπρος*, Τόμος Α', αρ. 7 (15/9/1957), 55.

Δημοσιεύεται το ποίημα «Ποιητής».⁵

17. Περ. *Κυπριακά Χρονικά*, Χρόνος Α', αρ. 5 (Μάρτης 1961), 208.

Σημείωμα Δώρου Χριστού με βιογραφικές πληροφορίες και κάποιους χαρακτηρισμούς για το χαρακτήρα και το έργο του ποιητή.

18. Περ. *Πνευματική Κύπρος*, Χρονιά ΙΑ', αρ. 121 (Οκτώβρης 1970), 21-22.

Δημοσιεύεται από τον Κύπρο Χρυσάνθη επιστολή Λαπαθιώτη προς Περνάρη με ημερομηνία 12/7/1940. Ο Χρυσάνθης, προφανώς με βάση πληροφορία του Περνάρη που του παραχώρησε την επιστολή, υποστηρίζει ότι η επιστολή αυτή γράφτηκε σαν απάντηση του ποιητή σε δυσμενή κριτική του Περνάρη (πρβλ. αρ. 9 πιο πάνω). Φαίνεται όμως από το κείμενο της ίδιας της επιστολής ότι προηγήθηκε άλλη, σίγουρα πιο έντονη, γιατί, παρά την ειρωνεία που υπάρχει στη δημοσιευόμενη εδώ επιστολή, δε νομίζω ότι το περιεχόμενό της δικαιολογεί τη σφοδρότατη έκρηξη Περνάρη (αρ. 10 πιο πάνω).

19. Περ. *Χρονικά της Λαπήθου*, τ. Ι, ημίτομος ΙΙ (Ιούλιος - Δεκέμβριος 1970). Στις σ. 134-251 δημοσιεύεται το «Ενθύμιον» του Κωστή Ν. Χατζηπαρασκευά (Παρασκευαΐδης) με προλεγόμενα, εκδοτική επιμέλεια και ερμηνευτικά υπομνήματα του Κώστα Π. Κύρρη. Παρέχονται πληροφορίες για την καταγωγή του Ναπολέοντα Λαπαθιώτη από τη Λάπηθο. Ο πατέρας του Λεωνίδα ήταν γιος του Θεοχάρη, που πολέμησε στην επανάσταση του 1821 κι έγινε υπασπιστής του Όθωνα, και εγγονός του προύχοντα Χατζηλία, που μαρτύρησε το 1821 (σ. 167-168). Παραθέτονται ακόμη (σ. 168-169) βιβλιογραφικές αναφορές στην εφ. *Νέος Κυπριακός Φύλαξ* (αγγελία φιλολογικού μνημοσύνου του Ν. Λαπαθιώτη, 19/5/44, τέλεση μνημοσύνου υπό του Σ.Ε.Α.Α.Σ. για το Ν. Λαπαθιώτη στο Θ.Ι. Αγάπη, 21/5/44, σημείωμα Φωκά Ν. Φωκάΐδης για την καταγωγή από τη Λάπηθο κι όχι από το Λάπαθος, 26/5/44, απάντηση Δ.Ε. Αθανασιάδου για την

καταγωγή Λαπαθιώτη από το Λάπαθος, 5/6/44, και ανταπάντηση Φωκαΐδη, 19/6/44. Διασώζεται (σ. 243) η πληροφορία ότι ο Τάσος Ψαρόπουλος, διευθυντής του εκδοτικού οίκου Alvin Redman, ανακοίνωσε προς τον Κ. Κύρρη το 1965 ότι ο εν λόγω οίκος θα εξέδιδε τα Ποιήματα του Λαπαθιώτη με φωτογραφίες και από την επίσκεψη Λεωνίδα Λαπαθιώτη στην Κύπρο. Η επίσκεψη αυτή και γνωριμία με παράγοντες της Λαπήθου υπόκειται σ' επιστολή που ο Λεωνίδας έστειλε στις 17/3/1905 σε συγχωριανούς του, και δημοσιεύεται για πρώτη φορά στις σ. 244-245 και σχολιάζεται στις σ. 243 και 246. Άλλες πληροφορίες για το γενεαλογικό δένδρο Λαπαθιώτη καταχωρούνται στις σ. 246 και 250.

20. Περ. *Χρονικά της Λαπήθου*, τ. II-III (1972-1974).

Συνεχίζεται η περί Λαπήθου βιβλιογραφία, που ετοίμασε ο Κ. Π. Κύρρης. Σ' αυτή τα λήμματα με αρ. 15, 30-45 (σ. 106, 108-110) και αρ. 10 (στον προηγούμενο τόμο σ. 253) αναφέρονται στο Ναπολέοντα Λαπαθιώτη.

21. Περ. *Κυπριακός Λόγος*, Έτος Η', αρ. 48 (Νοέμβριος-Δεκέμβριος 1976), 472. Επιστολή Αριστείδη Φωκαΐδη, στην οποία δίνεται η πληροφορία ότι το ποίημα του Λαπαθιώτη «Ο πόνος ήρθε...» (έκδοση Δικταίου, σ. 196) δημοσιεύτηκαν στο περ. της Αθήνας *Νεοελληνική Λογοτεχνία* του Τώνη Ζαχαράκη (Χρόνος Α', αρ. 4, Μάρτης 1938, σ. 164) με τίτλο «Ο πόνος ήρθε μια βραδιά».

22. Περ. *Νέα Εποχή*, Περίοδος Β', αρ. 165-166 (Μάρτης-Ιούνης 1984), 124-131.

Δημοσιεύεται ενδιαφέρουσα μελέτη του Μ.Μ. Παπαϊωάννου με τίτλο «Ναπολέον Λαπαθιώτης (1888-1944). Σαράντα χρόνια από το θάνατό του». Ο μελετητής εντάσσει το ποιητικό και πεζογραφικό έργο του Λαπαθιώτη στο κοινωνικό και πνευματικό κλίμα της εποχής του και υπογραμμίζει τη σχέση του με το σοσιαλιστικό κίνημα.

ΝΙΚΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ

1. Κι οι τρεις αποτελούσαν μέλη της ομάδας, που εξέδιδε στην Αθήνα το περ. *Ηγνώ* (Μάης 1907 -Φλεβάρης 1908).
2. Ανάμεσα στο δημοσιευμένο στη *Σάλπιγγα* κείμενο του ποιήματος και σ' εκείνο της έκδοσης Δικταίου υπάρχουν δυο μικρές διαφορές. Στην α' στροφή, στ. 2, αντί *απαλοκλείνει* ο Δικταίος έχει *ανοιγοκλείνει*, όπως και αντί *φλίφλισμα* έχει *φλοΐφισμα* (στροφή γ', στ. 1).
3. Πρόκειται για την έξοχη παιδαγωγό Περσεφώνη Παπαδοπούλου (1888-1949).
4. Υπάρχουν διαφορές στον πρώτο, πέμπτο, έκτο και έβδομο στίχο. Με τη σειρά αυτή οι στίχοι στην έκδοση Δικταίου είναι:

Φθινόπωρο σ' αγάπησα, την ώρα που τα φύλλα
Και τώρα στέκω και ρωτώ: Ποια μοίρα, και ποια μπόρα,
καθώς τραβούσα, μοναχός, το δρόμο της αβύσσου,
παράξενα κι ανέλπιστα να μ' έχει φέρει, τώρα
ενώ στην *Πρωινή*

Φθινόπωρο σ' αγάπησα, που τα θλιμμένα φύλλα
Και στέκω πάλι και ρωτώ: Ποια μοίρα και ποια μπόρα
εκεί που μόνος έλαμνα στα βάθη της αβύσσου
ακάλεστα κι ανέλπιστα να μ' έχει φέρει τώρα.

5. Διαφέρει σε ελάχιστα σημεία από το περιλαμβανόμενο στην έκδοση Δικταίου. Συγκεκριμένα: α) Ο στ. 14 εδώ φέρεται: στο θλιβερό, απ' του Πόνου σου το δράμα, ενώ στον Δικταίο: πιο θλιβερό, απ' του Πόνου σου το δράμα. β) Ο στίχος 15: του Πόνου σου, που στέργει, για κλουβί του, στην έκδοση Δικταίου είναι: του Πόνου αυτού, που στέργει, για κλουβί του. γ) Στ. 23 εδώ: μα κλείνοντας βαθιά το θησαυρό σου. Στο Δικταίο: μα παίρνοντας, μαζί το θησαυρό σου. δ) Τελευταίος στίχος εδώ: στο Γολγοθά σου τράβα - και σταυρώσου! Στο Δικταίο: το Γολγοθά σου ανέβα, και σταυρώσου!...

Η ΠΡΟΤΟΜΗ ΤΟΥ ΠΑΛΙΟΜΟΥΧΤΑΡΟΥ

Κείνα τὰ χρόνια στὴν Κύπρο τ' ἀγαθὰ ἦτανε λιγοστά. Ὁ Πρῶτος Παγκόσμιος Πόλεμος ἀπομόνωσε τὸ νησί. Στὸ λιμάνι τῆς Λάρνακας ἐρχόταν κάθε δεκαπέντε μέρες τὸ αἰγυπτιακὸ Φουατιέ τῆς Κεδιβιέ. Τὶ νᾶφερνε, τὶ νᾶπερνε τὸ βαπόρι! Βέβαια, τὸ χωριὸ βρισκόταν μὲς τὴν καρδιά τῆς τετράπλατης πεδιάδας, τῆς Μεσαριᾶς. Τὸ σιτάρι, ὅταν ἦταν καλοχρονιά, γέμιζε μπόλικο τὶς ἀποθήκες. Τὰ κοπάδια πλημμυρίζανε τοὺς γύρω λόφους καὶ τοὺς κάμπους. Ὁ ὄρνιθόκοσμος σκάλιζε τὶς μεγάλες ἀδλὲς τῶν εὐρύχωρων πλινθόκτιστων σπιτιῶν. Ὡστόσο, ὅλα ἦταν μετρημένα. Ἐξάλλου, τὸ σπιτικὸ τοῦ Χατζηζαχαρία εἶχε δέκα παιδιά. Τὶ νὰ προλάβει ὁ νοικοκύρης κι' ἄς εἶχε ἀρκετὴ γῆ καὶ ζωντανά. Τὰ βόλευε, βέβαια. Εἶχε καὶ περισσέματα σύμφωνα μὲ τοὺς τρόπους τῶν χρόνων ἐκείνων. Ἀλλὰ ἅμα θαρθεῖ κάπου ἢ ἀναποδιά, δυσκολεύεται νὰ τὰ φέρεις στὸν ἴσιο δρόμο.

Πῶς τᾶφερε ἡ τύχη, ὁ μεγάλος γιός, ὁ Χατζῆς, πού λίγο ἐνωρὶς τᾶριξε στὰ ξενύχτια, ὅταν κατέβαινε στὴν παραλιακὴ Σκάλα, πῆρε τὸ κατήφορο. Λεβέντης ἦταν, ἀλλὰ ἡ ἀρρώστια τὴ λεβεντιά ἴσα-ἴσα τρώει. Ἀπὸ τὴν περιουσία, πού τοῦ ἔδωσε ὁ πατέρας, ξόδεψε σὲ ταξίδια γιὰ νὰ βρεῖ τὴν ὑγεία του. Πῆγε ὡς τὴν Ἀμερικὴ - πολυήμερο ταξίδι στὰ χρόνια ἐκεῖνα. Ἡ τελικὴ ἀπόφαση, χωρὶς ἐλαφρυντικά, δόθηκε ἀπὸ τοὺς γιατροὺς. Μόνο τὸ θαῦμα θὰ τὸν ἔσωζε. Γύρισε στὸν τόπο του. Ἐξῶ ἀπὸ τὸ χωριό, σὲ μιὰ τοποθεσία ἀπ' ὅπου κοιτοῦσες μίλια τὴν πεδιάδα - ὁ καιρὸς ἦταν ἄνοιξη καὶ πρασίνιζαν τὰ σπαρτά - στάθηκε καὶ χάρηκε τὴ φύση. Ὑστερα σημάδεψε τὴ θέση.

— Ἐδῶ θὰ χτίσω τὸ ξωκλήσι τῆς Παναγίας καὶ θὰ ἐτοιμάσω τὸν τάφο μου, μίλησε δυνατὰ σὰ νὰ τᾶλεγε στὰ τόσα χρόνια του.

Ὁ ἀγέρας φύσηξε δυνατὰ. Κάποια σύννεφα ὀρθώνονταν πέρα ἀριστερά. Εἰδοποιοῦσε ἡ μπόρα γιὰ τὸν ἐρχομὸ της. Μόλις μπῆκε στὸ χωριό, ἡ βροχὴ ξέσπασε. Τὸν ἔκανε μούσκεμα. Μπῆκε στὸ σπίτι. Ἀλλάξε. Ἀλλὰ τὸ βράδυ τὸν τᾶραξε τὸ σύγκρουο. Ἐτρεμε ὡς τὰ βᾶθη τῆς ψυχῆς του. Ἦρθε ὁ πατέρας καὶ τὸν κοίταξε ἐρευνητικά.

— Θὰ χτίσω ξωκλήσι, τοῦ λέει ὁ Χατζῆς μὲς τὸν πυρετὸ του.

— Νὰ τὸ χτίσεις γιὰ νὰ σώσεις τὴν ψυχὴ σου, τοῦ ἀπαντᾷ ὁ γέρος. Θὰ σοῦ δώσω μερίδιο.

Κι' οἱ μέρες περνοῦσαν.

Ὅταν συνῆλθε ὁ Χατζῆς ἀπὸ τὸ κρουολόγημα καὶ κυκλοφόρησε ὡς τὸ κεντρικὸ καφενεῖο, φάναξε τὸν συγγενῆ του τὸν χτίστη καὶ τοῦ παράγγειλε τὸ ξωκλήσι. Μὲ κίτρινη πουρόπετρα. Μὲ τροῦλο. Μ' ἓνα χαμηλὸ περιτοίχισμα. Καὶ στὸ ἀνατολικὸ μέρος τοῦ αὐλόγυρου ὁ τάφος μ' ἓνα σταυρὸ μαρμάρينو στὸ προσκέφαλο ἀνατολικά.

Στὰ μέσα τοῦ φθινόπωρου τὸ ξωκλήσι ἦταν ἔτοιμο. Ἐνας μικρὸς Χριστὸς καὶ μιὰ ὠραία Παναγία σὲ κοιτοῦσαν ἀπὸ τὸ βάθος.

Ὁ Χατζῆς καμάρωσε ὅλα μ' ἓνα βλέμμα. Σταυροκοπήθηκε. Προσκύνησε. Ἀπεχώρησε ὡς τὴν ἐξοδο συνεχίζοντας γονυκλισίες στὸ μαρμάρينو πάτωμα.

— Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλον σου..., εἶπε.

Γύρισε στὸ χωριό. Οἱ χωριανοὶ τὸν κουτοῦσαν μὲ περιέργεια. Εἶχε ἓνα ἄλλο ὕφος τὸ πρόσωπό του. Ἡ ἀπάντησή του στοὺς χαιρετισμοὺς δὲν εἶχε ζωὴ, ἦταν μουνδιασμένη. Μπῆκε στὸ σπίτι. Ἀνοιξε τὸ ντουλάπι καὶ διάλεξε τὴ μαύρη φορε-

σιά του. Νίφηκε, χτένισε με προσοχή τὰ μαλλιά του, ντύθηκε καὶ ξάπλωσε στὸ κρεβάτι.

— Νῦν ἀπολύεις τὸν δούλον σου..., ψιθύρισε καὶ ξεψύχησε.

* * *

“Ὀλη αὐτὴ ἡ ἱστορία ἐπηρέασε τὸ δεύτερο ἀδερφό, τὸν Παλιομούχταρο. Ἐκτὸς φυσικοῦ του ἦταν ὁ Παλιομούχταρος δύστροπος τύπος - πότε ἀδικαιολόγητα τσιγκούνης, πότε ἀδικαιολόγητα σκορποχέρης, ἀλλὰ πάντοτε βενιζελικός με τὴν ἔννοια τοῦ φιλελευθερισμοῦ, καὶ μεγαλοϊδεάτης, δίνοντας τὸ παρὸν του σὲ ὅλες τὶς ἐθνικὲς κινήσεις. Ἀλλὰ ὁ πρόωρος χαμὸς τοῦ ἀδελφοῦ του, με κείνη τὴ φοβερὴ προσήλωση πρὸς τὰ θεῖα, τοῦ ἀτσαλώσανε τὰ νεῦρα, ἔγινε ἀνυποχώρητος.

Καὶ τὰ χρόνια περνοῦσαν με ὅλα τους τὰ περιστατικά.

Μιὰ μέρα ἦρθε κι' ἡ προσφυγιά. Οἱ Τοῦρκοι χυμήξανε στὴν πεδιάδα με τ' ἀναθεματισμένα τους σιδηρικά. Ὁ Παλιομούχταρος κι' οἱ χωριανοὶ πήρανε τὸ δρόμο πρὸς τὰ παράλια. Ὑστερα ἐγκαταστάθηκε στὴ Λευκωσία, ὅπου ζοῦσανε τὰ δυὸ παντρεμένα του παιδιά. Λεφτὰ εἶχε στὴν Τράπεζα ὥστε νὰ μὴν ἔχει κανένα ἀνάγκη. Τὸ φα'ι' του τῶχε, τὸ λίγο τσαλαβούτημα δὲν τὸ παραιτοῦσε παρόλα τὰ προχωρημένα του χρόνια. Συντροφιεὺς συναντοῦσε στὰ καφενεῖα τῆς γειτονιάς του, πασίγνωστος ἦταν, εὐκολοσχέτιστος καὶ τώρα ἀκόμα.

Ἀλλὰ ἡ ἀρρώστια τῶν γερατιῶν παραμόνευε. “Ὡσπου μπορεῖ ν' ἀντέξει ἕνα κορμὶ;

* * *

Ἐνενῆντα ἕξι χρόνων ὁ Παλιομούχταρος με τὰ ἑπτὰ παιδιά (ὅλα τώρα προχωρημένα στὴν ἡλικία) ἀπολάμβανε τὴ ζεστασιά τοῦ προσφυγικοῦ του κρεβατιοῦ. Τοῦτα τὰ πολλὰ χρόνια κι' ἡ αἰσαλη ζωὴ ποὺ πέρασε χῆρος ἀπὸ τὴν ἀνθιση τῆς ἡλικίας του, τοῦ μαζέψανε χιλιάδες ἀναμνήσεις στὸ ὀλάσπρο του κεφάλι. Ὅσο κι' ἂν εἶχε ἀκόμα κάποιο ἔλεγχο στὶς κρίσεις καὶ στὴν κουβέντα, τὸ ὑλικὸ τῆς μνήμης μπερδευόταν ὅταν τοῦ ζητοῦσε μιὰ πληροφορία. Μεταμέλειες δὲν εἶχε. Παράπονα; Ἀπὸ κανένα. Χάρηκε τὴ ζωὴ του με τὸ παραπάνο. Μάλιστα τώρα με τὴν ἀπόσταση τᾶβλεπε ὅλα ρόδινα, χαρούμενα, «μυρωδάτα» ὅπως συνήθιζε νὰ τὰ τονίζει. Ἐνα μόνο τὸν τυραννοῦσε πότε-πότε, ἀλλὰ δὲν τᾶπαιρνε κατάκαρδα, ὅπως φαινόταν ἀπὸ πρώτη ματιά. Τὸ ξωκλήσι ποὺ ἔφτιαξε στὸ χωριὸ του, τὸν Ἀρχάγγελο Μιχαήλ, σὲ μιὰ ἄλλη τοποθεσία ἀπὸ κείνη τοῦ μακαρισμένου πρωτότοκου ἀδερφοῦ του. Ἐκεῖ στὴν ἀνατολικὴ πλευρὰ τοῦ αὐλόγυρου ἔφτιαξε καὶ τὸν τάφο του. Κάποτε πῆγε στὴν Ἀθήνα γιὰ δουλιές. Γνωρίστηκε μ' ἕνα γλύπτη, ποὺ εἶχε τὸ ἐργαστήρι του κάπου ἐκεῖ στὸ Μαρούσι. Μιὰ νύχτα τὰ ἤπιανε σ' ἕνα ταβερνάκι με παρέα κι' ὕστερα τοὺς πῆγε ὁ γλύπτης στὸ σπίτι του, ἀκριβῶς δίπλα στὸ ἐργαστήρι του. Πιθανὸ νᾶχε τὴν ὑστεροβουλία νὰ πωλήσει κανένα γλυπτό του στὸν παραλὴ Κύπριο. Πῶς ἦρθε ἡ κουβέντα! Καὶ συμφωνήσανε νὰ τοῦ φτιάξει τὴν προτομὴ του γιὰ τὸ τάφο.

— Βρὲ Πέτρο, λέει στὸν ἀνεψιὸ του ὁ Παλιομούχταρος, σὲ μιὰ γωνιὰ τοῦ ξωκλήσιοῦ μου ἔχω τὴν προτομὴ μου... γιὰ τὸν... τάφο μου.

— Ἐ! τί μ' αὐτό; Ἀναμνήσεις ἔχεις, θεῖε. Τὴν ἱστορία τοῦ δεκασέλιου δὲν τὴ θυμᾶσαι; τοῦ ἀπαντᾶ πειρακτικὰ ὁ Πέτρος.

— Τί διάολο ιστορία είναι τούτη;

— Ήφτιαξε ή μάνα μου τὸ φουστάνι τῆς κόρης σου καὶ μοῦ τῶδωσε νὰ σοῦ τὸ φέρω. Μοῦ λέει ή μάνα μου: «Ζήτησε τὸ δεκασέλινο. Ἄλλοιῶς θὰ πεῖ ὕστερα πῶς μᾶς τῶδωσε». Σοῦ ἔδωσα τὸ φουστάνι καὶ σοῦ ζήτησα τὸ δεκασέλινο. Μισοχαμογέλασες καὶ μισόβηξες. Καὶ μοῦ λές: «Κοίτα, Πέτρο, τὴ συκιά. Ἄμε κόψε λίγα σύκα». Πῆγα κι' ἔκοψα πεντέξι μεγάλα σύκα. Κι' ὅταν γύρισα μοῦ λες: «Πάρε τὰ ἐννιάμιση σελίνια. Τὸ ἄλλο μισὸ εἶναι ή ἀξία τῶν σύκων ποὺ κρατᾶς».

— Βρὲ πῶς θυμᾶσαι τέτοιες λεπτομέρειες.

— Μικρὸς ἤμουν καὶ καρφώθηκε στὸ μυαλὸ μου τοῦτο τὸ ἐπεισόδιο, ἐξηγεῖ ὁ Πέτρος.

— Τώρα ἄσε τίς ιστορίες. Ἔχεις φίλους Τούρκους;

— Εἶχα. Ποῦ νὰ τοὺς βρῶ τώρα; ἀπαντᾷ ὁ Πέτρος.

— Βρὲ συ, Πέτρο, νὰ πληρώσουμε στρατιῶτες τῶν ξένων δυνάμεων, ἕνα Οηὲ ἴσως πάει στὸ χωριὸ νὰ μοῦ φέρουν τὴν προτομή μου. Γίνεται τάφος χωρὶς..., λέει ὁ Χατζημούχταρος καὶ ἕνα δάκρυ ἐτοιμαζόταν νὰ τρέξει στὰ μαγουλά του.

— Καὶ ἦσουν νέος, σχεδὸν παιδί, τοῦ λέει χαμογελαστὰ ὁ Πέτρος.

— Νέος ξενέος θέλω νὰ μὲ θωρεῖ ὁ κόσμος στὸ νέο μου τάφο ἐδῶ σ' αὐτὸν τὸν παλιότοπο.

ἘΟ γέρος, ὁ ἐνενηταεξάρης, γύρισε ἀπ' τὴν ἄλλη πλευρὰ γιὰ νὰ κρύψει τὴ συγκίνησή του.

* * *

ἘΟ Πέτρος ἀργότερα κοίταξε ἐδῶ, κοίταξε ἐκεῖ, ζήτησε ἀπ' ἐδῶ, ζήτησε ἀπ' ἐκεῖ, καὶ κατόρθωσε σὲ λίγες μέρες νὰ βρεῖ στίς Ἐγγλικὲς Βάσεις, ὅπου δουλεύανε Ἐλληνες καὶ Τούρκοι ὑπάλληλοι, ἕνα παλιὸ του γνωστὸ ἀπὸ διπλανὸ τουρκοχωρι.

— Βρὲ ἘΑῆ, πόσα θέλεις νὰ φέρεις τὴν προτομή τοῦ θεῖου μου τοῦ Παλιομούχταρου; ρωτᾷ ὁ Πέτρος καὶ δίνει ὅλες τίς ὁδηγίες.

— Νὰ τὰ καταφέρω νὰ τὴ βρῶ καὶ τὰ ξαναλέμε, ἀπαντᾷ ὁ ἘΑῆς.

— ἘΟχι, ὄχι. Καθαρὲς δουλιές. Θὰ πληρώσω.

Κὶ ἔγιναν οἱ σχετικὲς συμφωνίες.

Σὲ λίγες μέρες εἰδοποιήθηκε σχετικὰ ἀπὸ τὸν Τούρκο. ἘΟ Πέτρος χάρηκε ἀπὸ τὸ ἀποτέλεσμα, γέλασε μὲ τὴν καρδιά του κι' ἐξήγησε στὴ γυναῖκα του τὸ θέμα. ἘΥστερα πῆγε στὸ σπίτι τοῦ Παλιομούχταρου. Τὸν βρῆκε στὰ μαῦρα του τὰ χάλια. Πῶς νὰ τοῦ τὸ πεῖ σκεφτόταν ὁ Πέτρος. ἘΟ Παλιομούχταρος τὸν κοιτοῦσε μὲ τὸ μισὸ ἀδύναμό του μάτι. Σὲ μιὰ στιγμή τὸν ρωτᾷ μὲ λόγια ποὺ ἔρχονταν ἀπὸ πολὺ μακριά.

— Τί ἔγινε... μὲ τὴ προτομή μου;

— Τὴν πουλήσανε γιὰ ἀρχαῖο καὶ τὴν πῆγαν στὴν Τουρκία, τοῦ ἀπαντᾷ ὁ Πέτρος.

ἘΟ Παλιομούχταρος, χαμογέλασε; μισοδάκρυσσε; Καὶ παρέδωσε τὸ πνεῦμα.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΕΝΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΝΙΚΟΥ ΓΚΑΤΣΟΥ

Η «σιγή» ενός ποιητή

Καταμεσίς στον τραγικό χειμώνα του '43 κυκλοφόρησε στην Αθήνα η συλλογή (γι' άλλους εκτενές ποίημα) «Αμοργός» του Νίκου Γκάτσου. Ένα ποίημα που κατά τον Καραντώνη «διαβάστηκε, σχολιάστηκε, διαδόθηκε, ξεψαχνίστηκε, εξιδανικεύτηκε και παρεξηγήθηκε όσο κανένα ίσως άλλο». ¹ Η εμφάνιση της Αμοργού πλούτισε τη νεότερική-μοντέρνα ποίηση του ελληνικού χώρου. Έφερε μια έκπληξη αφού αξιοποίησε το δημοτικό τραγούδι και την ελληνική παράδοση μ' ένα πρωτόγνωρο αλλά αριστουργηματικό τρόπο. ²

Ο Γκάτσος εμφανίστηκε στα γράμματα με παραδοσιακά ποιήματα στα περιοδικά «Νέα Εστία» (1931-32) και «Ρυθμός» (1933). ³ Ακάματος εργάτης πορεύτηκε μαζί με τον Ελύτη στην ανανέωση του ποιητικού λόγου. Οπαδός του συρρεαλισμού έπαιξε ρόλο πρωταγωνιστικό στη μετάφραση και την έκδοση του «Μανιφέστου» του Αντρέα Μπρεττόν (μαζί με τους Εγγονόπουλο, Εμπειρικό και Ελύτη).

Η «Αμοργός» ξάφνιασε τους λογοτεχνικούς κύκλους. Πολλοί την επιδοκίμασαν. Ανάμεσα στους πρώτους ο χαλκέντερος Τάκης Παπατσώνης και ο μετέπειτα νομπελίστας Ελύτης. Συλλογή «γεμάτη ελληνικότητα και αιγαιοπελαγίτικους ρυθμούς μ' ένα ολότελα νέο λυρισμό» ⁴ γράφτηκε σε μια νύχτα με τη μέθοδο της αυτόματης γραφής και ήταν αρκετή για να καταξιώσει το δημιουργό της.

Όλη περίμεναν μια λαμπρή συνέχεια. Ο πρωτοπόρος όμως ποιητής της «Αμοργού» σίγησε. Κανείς δεν ξέρει με σιγουριά γιατί. Οι κριτικοί ⁵ πιστεύουν πως «θέλησε σιωπηρά να παραδεχθεί ότι δεν είχε άλλα να πει κι' ότι αρκούσαν σ' αυτά που πρόσφερε». ⁶

«Σίγησε και η «σιγή», ήταν το ίδιο περίεργη με την ποιητική του παρουσία». Αδύναμος ίσως να μορφώσει σε φωνή την ποιητική του φλέβα προτίμησε να τη διοχετεύσει σε αριστοτεχνικά ποιητικές μεταφράσεις και σε όμορφους λυρικούς στίχους γραμμένους ειδικά για μελοποίηση.

Ένα μικρό κομμάτι απ' τη «σιγή» του είναι και το τραγούδι «Η μικρή Ραλλού», μελοποιημένο από το Μάνο Χατζιδάκη και ερμηνευμένο κατά καιρούς από τη Νανά Μούσχουρη, τη Δήμητρα Γαλάνη και το Μανόλη Μητσιά. Την ψηφίδα αυτή από το τεράστιο έργο του Γκάτσου φιλοδοξεί να παρουσιάσει αυτή η σύντομη εργασία.

Το τραγούδι θα διερευνηθεί σε δύο βασικές ενότητες. Στην πρώτη θα γίνει μια απόπειρα ανάγνωσης του τραγουδιού σε αναφορά και σχέση με το δημοτικό τραγούδι. Στη δεύτερη, εσχατολογία και το θάνατο.

Η ΜΙΚΡΗ ΡΑΛΛΟΥ

1. Σαράντα παλικάρια στην άκρη του γιαλού επαίξαν στα ζάρια τη μικρή Ραλλού.	3. Μικρό το καλοκαίρι μεγάλος ο καιρός κανείς όμως δεν ξέρει ποιος θα 'ν' ο τυχερός.
2. Σ' ανατολή και Δύση σε κόσμο και ντουδιά ρωτάν ποιος θα κερδίσει την ομορφονιά.	4. Σαράντα παλικάρια στην άκρη του γιαλού επαίξαν στα ζάρια τη μικρή Ραλλού.

5. *Σαράντα παλικάρια
με λιονταριού καρδιά
ερίζανε τα ζάρια
για τρελή βραδιά.*
6. *Ζηλεύει το φεγγάρι
και στέλνει απ' τα βουνά
το μαύρο καβαλάρη
που μας κυβερνά.*
7. *Κι' ο χάροντας σα φίδι
τραβάει την κοπελιά
σ' αγύριστο ταξίδι
σ' ανήλιαγη σπηλιά.*
8. *Σαράντα παλικάρια
στην άκρη του γιαλού
εχάσανε στα ζάρια
τη μικρή Ραλλού.*

Απόπειρα ανάγνωσης με αναφορά στο δημοτικό τραγούδι

Το δημοτικό τραγούδι έκφραση αυθεντική του λαού αποτελεί σήμερα ένα απ' τα πιο αξιόλογα πνευματικά μνημεία του Ελληνισμού. Γράφω μνημεία γιατί σήμερα έχουν σχεδόν αφανιστεί οι συνθήκες μας και οι μηχανισμοί που ευνοούσαν και προωθούσαν τη δημιουργία τέτοιων τραγουδιών. Η εισβολή ενός τρόπου ζωής έντονα ωφελμιστικού και οι συνακόλουθες του συνέπειες τραυμάτισαν τις δημιουργικές χορδές που έδιναν για αιώνες τα δημοτικά αριστουργήματα. Μαζί με τον τρόπο ζωής φτάσαν στον τόπο και ξένα ακούσματα, ήχοι αλλόκοτοι, φτιαχτοί, χωρίς την ομορφιά, την αρμονία της δικής μας μουσικής παράδοσης. Ο λαός εύκολος και στο συρμό δεν αντιστάθηκε όσο θα 'πρεπε. Γι' αυτό και η αλλοτροίωσή που λυμαίνεται ολόκληρο το σημερινό νεοελληνικό βίο χαράκωσε και το χώρο της μουσικής. Υπάρχουν φυσικά οι εστίες αντίστασης, υπάρχει μια φωτεινή μοναξιά που την διάλεξαν επιφανείς δημιουργοί. Ανάμεσα τους και ο ποιητής Νίκος Γκάτσος, ο ατόφιος έλληνας τραγουδοποιός που λάτρεψε όσο λίγοι το βάθος και την αρμονία του δημοτικού τραγουδιού. Φανερή αυτή του η αγάπη και στο τραγούδι «Η μικρή Ραλλού» του οποίου επιχειρούμε παρακάτω μια ανάγνωση σε αναφορά και σχέση με το δημοτικό τραγούδι:

Οι στίχοι του τραγουδιού θα μπορούσαν ν' ακουστούν και από τα χείλη κάποιου λαϊκού παραμυθά, αφού πλάθουν μια ελκυστική ιστορία για την τραγική-τερη πραγματικότητα της ανθρώπινης ζωής, τη σίγουρη επίσκεψη του θανάτου.

Η Ραλλού, μια κοπέλλα μικρή στην ηλικία και προικισμένη από τη φύση, αποτελεί την αιτία για συγκρούσεις ανάμεσα στους νέους. Τέτοιες διεκδικήσεις έχουν στο δημοτικό τραγούδι με κορύφωσή τους την αναμέτρηση. Μια αναμέτρηση που ο λαός ποτέ δεν τη θέλησε στατική αλλά πολύμορφη και χωρίς συνέπεια στους χώρους έκτασής της. Έτσι τη συναντούμε σε μια μεγάλη ποικιλία εκφράσεων: από ξιφομαχία μέχρι θανάτου, σε αιματηρή πάλη και σπάνια σε διαγωνισμό στο σημάδι ή τα ζάρια.

Ο Γκάτσος συνοδοιπόρος της δημοτικής μουσικής παράδοσης, προτιμά στο τραγούδι του την ανώδυνη, αλλά προσβλητική για την ομορφιά της Ραλλούς, αναμέτρηση στα ζάρια:

*Σαράντα παλικάρια
στην άκρη του γιαλού
επαίζανε στα ζάρια
τη μικρή Ραλλού.*

Τραγουδοποιός από τους λίγους που γνωρίζουν την τεχνική των δημοτικών τραγουδιών δεν αποφεύγει τη χρήση καταξιωμένων - δοκιμασμένων στοιχείων του

για να ενδυναμώσει τη δική του στιχουργική δημιουργία. Χαρακτηριστικό παράδειγμα ο συμμετοχικός ρόλος που δίνει στη φύση και στους ανθρώπους που περιβάλλουν το γεγονός που εξιστορεί. Αυτή η επιστράτευση των στοιχείων που περιβάλλουν βοηθά στην ενδυνάμωση των μηνυμάτων που πρέπει να δεχτεί ο ακροατής, αλλά λειτουργεί και μια συγκινησιακή διεργασία, που σκοπό έχει να μεταφέρει τον ακροατή στη νοηματική κορύφωση του μύθου.

*Σ' ανατολή και Δύση
σε κόσμο και ντουινιά
ρωτάν ποιος θα κερδίσει
την ομορφονιά.*

*Μικρό το καλοκαίρι
μεγάλος ο καιρός
κανείς όμως δεν ξέρει
ποιος θα 'ν' ο τυχερός.*

Τούτη η σιωπηλή και αργή πορεία προς την κορύφωση του μύθου ενδυναμώνεται και μ' ένα άλλο στοιχείο που συναντάται στο δημοτικό τραγούδι: Την επανάληψη των νοημάτων μέσα στο τραγούδι με τη χρήση δύο μεθόδων. Η μια είναι η γνωστή χρήση του ρεφραίν και η δεύτερη, η διατήρηση του νοήματος με μια έντεχνη αλλαγή της λεκτικής του απόδοσης. Ο Γκάτσος ακολουθεί και τις δύο τεχνικές στη μικρή Ραλλού και μάλιστα με περισσή επιτυχία:

*Σαράντα παλικάρια
στην άκρη του γιαλού ρεφραίν
επαίζανε στα ζάρια
τη μικρή Ραλλού.*

*Σαράντα παλικάρια
με λιονταριού καρδιά έντεχνη αλλαγή της λεκτικής απόδοσης
ερίζανε τα ζάρια
μα τρελή βραδιά.*

Θα αρκέσουν πέντε στροφές στον ποιητή για να οδηγήσει το τραγούδι στην κορύφωση. Από εδώ και πέρα η επιτυχία του εξαρτάται από τον προσανατολισμό του μύθου. Η συνέχιση του, στην ορθόδοξη και αναμενόμενη πορεία του θα αδυνατούσε πολύ το τραγούδι. Γι' αυτό και ο μύθος οδηγείται ανορθόδοξα σε μια τραγική έκβαση, χωρίς να εκφεύγει από τα όρια του δυνατού (η ανορθόδοξη πορεία του μύθου μετά την κορύφωση συναντάται και στο δημοτικό τραγούδι). Φυσικά ο ποιητής προτιμά κι εδώ μια δημοτική ως την πούμε λύση, την παρέμβαση του χάρου. Με τη διαφορά ότι σ' αντίθεση με τα δημοτικά τραγούδια ο Γκάτσος θέλει την παρέμβαση ετερόφωτη και μάλιστα παράξενα εξαρτημένη απ' το φεγγάρι.

*Ζηλεύει το φεγγάρι
και στέλνει απ' τα βουνά
το μαύρο καβαλλάρη
που μας κυβερνά.*

*Κι ο χάροντας σα φίδι
τραβάει την κοπελιά*

σ' αγύριστο ταξίδι
σ' ανήλιαγη σπηλιά.

Ο χάρος παρεμβαίνει σα φίδι. Το φίδι, παράσταση γνωστή από την Παλαιά Διαθήκη είναι έντονα παρούσα και στην παράδοση του λαού μας. Χρησιμοποιείται και στο δημοτικό τραγούδι. Ο Γκάτσος παρά τη δυνατότητα χρήσης εναλλακτικών λύσεων, δεν παραλείπει να τη χρησιμοποιήσει.

Το δημοτικό τραγούδι στα τελικά του στάδια δε λειτουργεί αινιγματικά. Απλά μορφώνει το μήνυμα του που δεν είναι ηθικιστική παραίνεση αλλά αποκύημα πείρας, καταύασμα ιδρώτα. Ο Γκάτσος δε θα αρνηθεί αυτή τη λύση, αφού θα την υιοθετήσει ορθά.

Σαράντα παλικάρια
στην άκρη του γιாலού
εχάσανε στα ζάρια
τη μικρή Ραλλού.

Επίσης ο ποιητής στην τελευταία στροφή αποδίδει δικαιοσύνη, αφού αναιρεί με το θάνατο της Ραλλούς την ύβρη και τη βλασφημία εις βάρος της ομορφιάς της. Μια κοπέλα όμορφη όπως η Ραλλού δεν μπορεί ν' αποτελέσει αντικείμενο-έπαθλο σε διαγωνισμό όπου ρυθμιστικός παράγοντας δεν είναι η λεβεντιά, η δύναμη κι' αντρειωσύνη αλλά τα ζάρια, η τυφλή τύχη. Ο Γκάτσος εδώ δίκαια κρίνει όπως θα έκρινε ο λαός αφού δικαιώνει την έντονη ειρωνεία της τρίτης στροφής.

κανείς όμως δεν ξέρει
ποιος θα 'ν' ο τυχερός.

Σκοπός μου με όσα έγραψα πιο πάνω δεν ήταν να καταδείξω ότι ο Γκάτσος τηρεί αυστηρά το «συνταγολόγιο» που προκύπτει από τη σπουδή στο δημοτικό τραγούδι. Θα 'ταν σαν να ήθελα τον Γκάτσο εκτελεστή συνταγών και όχι ποιητή.

Απλά παρουσίασα την ικανότητα του να επιστρατεύει στοιχεία πολύτιμα από την πείρα του ανώνυμου, αγράμματος ίσως μα άρτιου και ευρηματικού τραγουδοποιού, του αγνοημένου λαού. Τα χαρακτηριστικά αυτά στοιχεία μορφοποιούν πιστεύω μέσα στην όλη εκφορά των τραγουδιών του, κάτι που χαρακτηρίζει και το καθαρά ελληνικό τοπίο της «Αμοργού»: «ΤΗΝ ΣΦΡΑΓΙΔΑ ΤΗΣ ΙΘΑΓΕΝΕΙΑΣ».⁷ Μια κληρονομιά που ο Γκάτσος ποτέ δεν αρνήθηκε.

Μπροστά στο θάνατο

«Ο έρωτας κι ο θάνατος παντοτινοί συντρόφοι», λέγει σε κάποιο τραγούδι του ο Γκάτσος. Και πράγματι στο τραγούδι του αυτό υπάρχει ελαφρά ο απόηχος του έρωτα (όχι φυσικά αντάξιου στην ομορφιά της Ραλλούς) και έντονα η παρουσία του θανάτου. Η «μικρή Ραλλού» είναι, πιστεύω, ένα έμμετρο δοκίμιο ή καλύτερα η έμμετρη βεβαιότητα μα και η αγωνία που πλημμυρίζει τον ποιητή, καθώς στέκει εκστατικά μπροστά στο θάνατο.

Στο τραγούδι ο θάνατος της ομορφονιάς δεν είναι γεγονός που περνά απαρατήρητο. Είναι μια πραγματικότητα που σχολιάζεται έμμεσα για να προβληματίσει άμεσα. Αιτία του θανάτου της Ραλλούς δεν είναι άνθρωπος, είναι το φεγγάρι και ο χάροντας. Τέτοιο θάνατο βρίσκουν τις περισσότερες φορές οι προικισμένοι. Πεθαίνουν αφού δεν ξεφεύγουν από τον «ακολάκευτο δήμιο».

Το όμορφο κορίτσι, το σχόλιο όλου του κόσμου. Η κοπελιά που την αγαπούν «σαράντα παλικάρια με λιονταριού καρδιά» πεθαίνει. Ο χάρος αποφάσισε να την

επισκεφτεί. Κανείς δεν μπόρεσε να τον αποτρέψει. Αδύναμοι όλοι μπροστά του. Ο ποιητής βουρκωμένος ψιθυρίζει:

*Κι ο χάροντας σα φίδι
τραβάει την κοπελιά
σ' αγύριστο ταξίδι
σ' ανήλιαγη σπηλιά.*

Τίποτα δεν αναφέρει για αντίσταση. Η μάχη είναι απαρχής χαμένη. Ο «απροσώπητος εκβιαστής του ανθρωπίνου γένους» από τότε που εισέβαλε στη ζωή μας δεν νικήθηκε από άνθρωπο. Εχθρός χωρίς μπέσα χτυπά χωρίς προειδοποίηση. Χτυπά νέους και γέρους. Χτυπά και την ομορφονιά στου κάλλους τον ανθό. Όλες οι ανθρώπινες της αρετές στάθηκαν αδύνατες να τον αποτρέψουν.

Σίγουρος ο θάνατος όλων. Μια πραγματικότητα της ζωής. Ο ποιητής παρουσιάζει τη στάση των ανθρώπων μπροστά της. Μια στάση παράλογη, αφού η ανθρώπινη ζωή δεν είναι παρά μια πορεία με τη σιγουριά της αθανασίας στο μυαλό. Στις πέντε στροφές του τραγουδιού τίποτα δεν προδίδει την ύπαρξη του θανάτου. Όλα ζουν ξενοιαστα. Γιατί άραγε;

Ο Γκάτσος απαντά λιτά, αλλά αληθινά. Αγνοούν ή αποφεύγουν να θυμηθούν «το μαύρο καβαλάρη που μας κυβερνά». Το μέλλον κανείς δεν το ξέρει, γι' αυτό και όλοι δεν μπορούν να προσδιορίσουν «ποιος θα 'ν' ο τυχερός». Ξέρουν όμως πως ο θάνατος κάποτε θα 'ρθει. Ο καθένας θα τον δει, θα ζησει την τραγική του παρουσία.

Για τον ποιητή ο θάνατος υπάρχει, δεν οδηγεί όμως στο μηδέν. Η μεταφυσική βεβαιότητα του Γκάτσου είναι εμφανής. Η κοπελιά που φεύγει «σ' αγύριστο ταξίδι» με οδηγό το Χάρο δε θα οδηγηθεί «σ' ανήλιαγη σπηλιά». Η σπηλιά υπάρχει, ανήλιαγη έστω, υπάρχει. Η ψυχή δεν πεθαίνει. Μένει αθάνατη, έστω κι αν ο ποιητής που βρίσκεται στην όχθη της ζωής δεν μπορεί να δει τι υπάρχει στην αντίπερα όχθη. Θα το μάθει σαν περάσει κι αυτός με τη σειρά του το ποτάμι του θανάτου. Σαν περάσει στη μετά θάνατο ύπαρξη.

Ο μεγάλος άγνωστος με το θάνατο της κοπέλλας περνά για λίγο στο προσκήνιο. Ο χαμός κάποιου αγαπημένου αποτελεί υπενθύμιση για όσους ζουν ακόμη. Τα παλικάρια «εχάσανε στα ζάρια τη μικρή Ραλλού». Τη ζωή τους δε θα χρειαστεί να την παίξουν ούτε στα ζάρια γιατί είναι η ζωή παιγνίδι με γνωστό απ' την αρχή το νικητή.

Πέρα όμως από την παρουσία του θανάτου ως δυνάστη και καταστροφή της ζωής προβάλλει μέσα από το τραγούδι και μια άλλη διάσταση του, η λυτρωτική του δυνατότητα. Για την ομορφιά της Ραλλούς ο θάνατος αποτελεί δικαίωση μια και κανένας απ' τους μνηστήρες δε φάνηκε αντάξιός. Τα ζάρια ήταν μια μέθοδος αποϊερωσης, προσβολής της πανέμορφης κοπελιάς. Έτσι η παρέμβαση του χάρου λυτρώνει τη Ραλλού από το διασυρμό. Για το μυθικό της κάλλος άξιζε κάποιος λεβέντης σύζυγος που θα πολεμούσε για να την πάρει κι όχι ένας ευνοούμενος από την τύχη.

Επίλογος

Βασικός ενδιασμός μου όταν ξεκινούσα αυτή την ανάλυση ήταν ο κίνδυνος εισαγωγής της προσπάθειας σε μια προκρούστεια απόδοση νοημάτων από ένα στιχουργημα απλό γραμμμένο για μελοποίηση. Σ' αυτό συνηγορούσε η πλειοψηφία της στιχουργικής παραγωγής στο χώρο του ελληνικού τραγουδιού, η οποία

παρουσίαζε στενότητα νοημάτων κι ένα πληθωρισμό στο απλό παιγνίδισμα με τις λέξεις.

Γρήγορα όμως οι φόβοι μου ξεπεράστηκαν. Το ποιητικό παρελθόν του Γκάτσου, η θεματολογική του συνέπεια στους στίχους των τραγουδιών και η φανερότητα του ελληνικότητά ήταν μια διάψευση σ' όσους αγνοούν την αξία της στιχουργικής παραγωγής του Γκάτσου.

Έτσι στην πορεία της ανάλυσης αναζήτησα πίσω από τους μεστούς αλλά απλούς στην εκφορά στίχους, τον ποιητή Γκάτσο, τις αναζητήσεις και τις αμφιβολίες του, τις ρίζες και το παρελθόν του. Με μεγάλη μου έκπληξη βρήκα διοχετευμένη στα τραγούδια του την ποιητική φλέβα που σίγησε μετά την «Αμοργό».

Πάντως είναι ευτύχημα που το ελληνικό τραγούδι έχει ακόμη, ένα αληθινά Έλληνα στιχουργό με ποιοτική παραγωγή και πολλές ακόμη δυνατότητες (Τις έχει δείξει με τον τελευταίο δίσκο «Η ΕΝΔΕΚΑΤΗ ΕΝΤΟΛΗ»). Κι αν τον έχασε η ποίηση (που δεν τον έχασε αφού ποίηση είναι και τα τραγούδια του) τον κέρδισε το τραγούδι που τόσο τον είχε ανάγκη.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΕΓΕΙΩΤΗΣ

1. Βιογραφική εγκυκλοπαίδεια Ελλήνων λογοτεχνών.
2. Αλεξ. Αργυρίου, «Νεώτεροι ποιητές του Μεσοπολέμου» σελ. 386.
3. Δ.Π. Κωστανελένου, Σύγχρονη Ιστορία Νεοελληνικής λογοτεχνίας. Αθήνα σελ. 385.
4. Βιογραφική εγκυκλοπαίδεια Ελλήνων λογοτεχνών εκδόσεις Α/φοι Παγουλάτου Αθήνα.
5. Τάσου Λιγνάδη, Διπλή επίσκεψη σε μια εποχή και ένα ποιητή. Ένα βιβλίο για το Νίκο Γκάτσο.
6. Σύμφωνα με το πιο πάνω βιβλίο, στη «σιγή» του Γκάτσου ανήκουν και τα πιο κάτω ποιήματα:
 - α) Ελεγείο
 - β) Ο ιππότης και ο θάνατος
 - γ) Τραγούδι του παλιού καιρού.
7. Τάσου Λιγνάδη όπου ανωτέρω.

ΕΥΗ ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ, JUVENALIA

*Ah! le belle azzurre epoche!
acerbi ricordi, ingiustificate dimenticanze
allora quando sull' adolescente palmo si stendevano i sogni
e l' ombra del vecchio ulivo ci invitava
ed era veramente ieri!*

*Dunque, questa primavera
non la capisco, non la riconosco
anche se mi ricorda tanto
allora
quando
dietro alla finestra cresceva un limone
che tentava di adornare con luminosi fiorellini
il mantello della Primavera.*

Μετ. Κ. ΝΙΚΑΣ

Κ Α Θ Ε Μ Η Ν Α

ΠΝΕΥΜΑ ΚΑΙ ΖΩΗ

Τὰ 25 χρόνια τῆς «Ἐθνικῆς Ἑταιρείας Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν Κύπρου»

Ἡ ἱστορία τῶν λογοτεχνικῶν σωματείων στὴν Κύπρο δὲν ἔχει νὰ ἐπιδείξει τίποτε τὸ ἐξαιρετικό. Στὸ κάτω-κάτω τί προσέφερε τὸ περιβάλλον γιὰ νὰ ἀναπτύξουν ἰδιαίτερη δραστηριότητα τὰ λογοτεχνικά σωματεία; Ἐξάλλου καὶ ἡ ζωὴ τους λιγόχρονη εἶναι, λιγάριθμο τὸ ἔμψυχο δυναμικό τους, λιγοστοὶ οἱ πόροι τους. Καὶ ἐπιπλέον νὰ τὰ κατατυραννεῖ ἡ αἰώνια μας ἑλληνικὴ διάσπαση. Ὡστόσο, ἡ παρουσία τους στὸν πνευματικὸ χῶρο τῆς Κύπρου δὲν ἦταν καὶ εὐκαταφρόνητη. Προσπάθησαν, δοκίμασαν κι' ἔδωσαν τὸ κατὰ δύναμιν.

Τὸ πρῶτο λογοτεχνικὸ σωματεῖο στὴν Κύπρο ἰδρύθηκε τὸ τέλος τοῦ 1952 ὡς παράρτημα τοῦ «*Συνδέσμου Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν*», μὲ γενικὸ γραμματέα τὸν Κύπριο Χρυσάνθη καὶ μέλη τοὺς Ξάνθο Λυσιώτη, Χρ. Γαλατόπουλο, Νέαρχο Κληρίδη, Φρῆξο Βράχα, Α.Α. Γεωργιάδη - Κυπρολέοντα, Γιάννη Αναγνωστόπουλλο, Κ. Κύρρη. Βέβαια, τὸ παράρτημα αὐτὸ ἐλάχιστα ἔδρασε, ἂν ἔδρασε, γιὰ τὰ γεγονότα τοῦ 1955-1959, ἡ ἀκραία μας αὐτὴ ἔθνικὴ παρουσίαση, συγκάλυψε κι' ἀποδυνάμωσε ὅποιαν ἄλλην δραστηριότητά μας.

Μὲ τὴν ἔναρξιν τῆς ἰδιότυπῆς μας ἀνεξαρτησίας ἄρχισαν μερικὲς κινήσεις γιὰ ἵδρυση λογοτεχνικῶν σωματείων. Πρωτάρχησε ἡ «Ἑταιρεία Κυπρίων Λογοτεχνῶν» μὲ τὸν *Αχιλλέα Αἰμιλιανίδη* καὶ σὲ μικρὸ χρονικὸ διάστημα ἡ «Ἐθνικὴ Ἑταιρεία Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν Κύπρου» μὲ πρωτοβουλία τοῦ Ἄ. Περνάρη. Ὁ Ἄ. Περνάρης κάλεσε συγκέντρωση ἀνεγνωρισμένων λογοτεχνῶν στὶς 11 Νοεμβρίου 1962. Στὶς 25 Νοεμβρίου 1962 ἰδρύθηκε πιά ἡ Ἑταιρεία κι' ἔγιναν οἱ πρῶτες ἀρχαιρεσίες. Στὴν «Πνευματικὴ Κύπρος» (Χρ. Γ', 1963, ἀρ. 34-35, σ. 375) ὁ Περνάρης δημοσιεύει τὰ «Πεπραγμένα τοῦ Α' ἑξαμήνου 1963» κι' ἀναγράφει τίς πιὸ πάνω ἡμερομηνίες. Ἡ Ἑταιρεία ἐνεγράφη στὴν «Ἑλληνικὴ Κοινοτικὴ Συνέλευση Κύπρου» στὶς 11 Μαρτίου 1963. (Τὸ «Καταστατικὸ» τῆς Ἑταιρείας, ποὺ κυκλοφόρησε ἀργότερα, γράφει «λανθασμένα» Λευκωσία, Ὀκτώβριος 1960).

Ποιὲς εἶναι οἱ κυριώτερες ἐργασίες τῆς Ἑταιρείας:-

Α) Εκδόσεις:

- 1) «Ὡδὲς καὶ Μπαλλάντες στὸν Γρηγόρη Ἀδξεντίου» (πρῶτὴ ἐπιλογὴ ἀνθολόγησαν Ἄ. Περνάρης καὶ Κ. Χρυσάνθης (1963).
- 2) «Κωνσταντᾶς» τοῦ Ἄ. Περνάρη (1964).
- 3) «Τῆς τρίχας τὸ Γεφύρι» τοῦ Ἄ. Περνάρη (1967).
- 4) «Ἡλέκτρα» τοῦ Ἄ. Κούρου καὶ Κ. Χρυσάνθης (1968).
- 5) «Συνοπτικὴ Ἱστορία τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας» τοῦ Ἄ. Περνάρη (1968).

- 6) «*Ἡ Σταυρωμένη Τζιούπρος μας*» τοῦ Παύλου Λιασιῖδη (1976).
- 7) «*Καμένη χώρα*» τοῦ Ἄντ. Ευγενίου (1978).
- 8) «*Φιάσκο*» τοῦ Ἀ. Περνάρη (1980).
- 9) «*Συμπόσιο Ποίησης καὶ Κριτικῆς*» (1980).
- 10) «*Παντέρμη Κύπρος*» (τετράγλωσσο) τοῦ Παντ. Πρεβελάκη (1985).
- 11) «*Μελῆς Νικολαΐδης*» τοῦ Κ. Χρυσάνθη (1986).
- Ἐκτὸς τῶν βιβλίων κυκλοφόρησε ἡ Ἑταιρεία τὰ ἐξῆς:-
- 1) «*Ἐνημερωτικὸ Δελτίο*» τεύχη 10, 1976-1979.
- 2) «*Ἐπετηρίδα*» 1972 καὶ 1982.
- 3) «*Μονόγραμμα*», τεύχη 2, 1984.
- Β) Ἐκδηλώσεις (συγκεντρώσεις, συνεστιάσεις) γιὰ τοὺς ἐξῆς:-
Γ. Σεφέρη, Ἀ. Περνάρη, Κ. Μόντη, Ξάνθο Λυσιώτη, Μελῆ Νικολαΐδη, Γ. Μαρκίδη, Αἰμ. Χουρμούζιο, Λευτέρη Γιαννίδη, Κωστή Παλαμᾶ, Ἄγγελος Σικελιανός, Γιώργος Φάνο, Τάσος Ἀθανασιάδης, Αὐγὴ Σακαλλῆ, Ἀντώνη Σαμαράκη, Δημήτρη Σιατόπουλο.
- Γ) *Φιλολογικὰ Μνημόσυνα* γιὰ τοὺς ἐξῆς:
ἥρωομάρτυρα τῆς Κύπρου Γρηγόρη Αὐξεντίου, Λευτέρη Γιαννίδη, Ἀντώνη Ἰντιάνο, Γεώργιο Μαρκίδη, Λουκῆ Ἀκρίτα, Ἀ. Περνάρη, Νίκο Καζαντζάκη.
- Δ) *Συνέδρια* (διοργάνωση ἢ συμμετοχὴ)
1) Πανελλήνια Συνάντηση Λογοτεχνῶν στὴν Ἀθήνα 1976
2) Διεθνῆς Λογοτεχνικὴ Συνάντηση στὴν Ἀθήνα 1978
3) Συμπόσιο Ποίησης καὶ κριτικῆς 1980
4) Πνευματικὴ Συνάντηση Λογοτεχνῶν Κύπρου, Ἑλλάδος, Λευκωσία 1982.
5) Διεθνῆς Συνάντηση Συγγραφέων στὴν Κέρκυρα 1985
- Ε) *Γενικὲς δραστηριότητες*:
1) Μὲ ἐπιστολὴ τῆς Ἑταιρείας τὸ 1977 προτάθηκε ἡ ἔκδοση γραμματοσημῶν γιὰ τοὺς Βασίλη Μιχαηλίδη καὶ Δημήτρη Λιπέρτη, πρόταση ποὺ ἔγινε δεκτὴ καὶ πραγματοποιήθηκε.
2) Μὲ πρόσφατη ἐπιστολὴ ἡ Ἑταιρεία ζήτησε νὰ ἐκδοθοῦν γραμματόσημα γιὰ τὸν Ἀ. Περνάρη καὶ μερικοὺς ἄλλους ἀποβιώσαντες Κυπρίους λογοτέχνες.
3) Ὑπέβαλε εἰσηγήσεις κατὰ καιροὺς γιὰ τὰ βραβεῖα τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας, γιὰ τὴ σύνταξη λογοτεχνῶν καὶ ἄλλα.
4) Ἐλάβε μέρος σὲ ὁμαδικὲς πνευματικὲς ἐθνικὲς ἐκδηλώσεις καὶ διαμαρτυρίες ἢ διοργάνωσε τέτοιες μὲ συμμετοχὴ ἄλλων πνευματικῶν σωματείων.
5) Ἀπὸ πολλὰ χρόνια προκηρῦσσει διαγωνισμοὺς ποιήσεως, πεζογραφίας καὶ δοκιμίου μὲ χορηγίεσ τῆς Πρεσβείας τῆς Ἑλλάδας καὶ ἄλλων ὀργανισμῶν.
6) Ἀντιπροσωπεύεται ἐπισήμως σὲ διάφορες ἀρχὲς στὸ τμήμα πολιτιστικῆς δράσεώς τους καὶ ἄλλα.

Στ) *Ἐπίτιμοι πρόεδροι καὶ μέλη:*

Ἐπίτιμοι πρόεδροι εἶναι:

Κωνσταντῖνος Σπυριδάκης, Γεώργιος Μαρκίδης, Νίκος Κρανιδιώτης, Παῦλος Βαλδασερίδης, Μενέλ. Ἀλεξανδράκης, Μιχ. Δούντας, Ἐ. Λαγᾶκος, Ἀνδρέας Κούρος.

Ἐπίτιμα μέλη

Μαρία Π. Ἰωάννου, Κ.Γ. Πολίτης, Ἀλέξης Στεφάνου, Λύντια Στεφάνου, Δημ. Πουλάκος.

Δυστυχῶς σὰ πνευματικὰ θέματα οἱ ἀριθμοὶ τῆς στατιστικῆς δὲν μποροῦν νὰ δώσουν τὶς ἀξίες. Μὲ λίγες ἐκδηλώσεις καὶ δραστηριότητες στὸν πρέποντα χρόνο μπορεῖ νὰ δώσει πολλά, ἐνῶ μ' ἐνέργειες, χωρὶς σαφὴ στόχο, ποὺ δὲν λειτούργησαν στὴν ὄρα τους, νὰ μὴν κατόρθωσες καὶ στοιχειώδη ἀκόμα ἀποτελέσματα.

Μὲ ὅσα ἔχω ἐκθέσει δόθηκε σὲ κύριες γραμμὲς ἡ δράση τῆς «Ἐθνικῆς Ἐταιρείας Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν» στὴν πρώτη εἰκοσιπενταετία της. Προσβλέπουμε τὸ μέλλον μὲ δημιουργικὴ διάθεση.

Ἀσφαλῶς εὐχαριστίες ὀφείλονται σὲ ὄσους ἠθικὰ καὶ ὕλικὰ ἤρθαν ἀρωγοὶ στὸ ἔργο μας.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Πρόεδρος

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

Ν. Χατζηκυριάκου - Γκίκα: Ἀνίχνευση τῆς Ἑλληνικότητας

Ὁ Διακεκριμένος καλλιτέχνης καὶ συγγραφέας Ν. Χατζηκυριάκος Γκίκας στὸ βιβλίον του: «Ἀνίχνευση τῆς Ἑλληνικότητας» Ἐκδόσεις: Ἀστρολάβος - Εὐθύνη σελ. 152 μᾶς λέει καὶ τὰ ἐξῆς: «Ἡ πραγματικὴ αὐτογνωσία, ποὺ προϋποθέτει σύγκριση, κατανόηση, κριτικὸ πνεῦμα, ἀγάπη καὶ σταθερότητα, τραγικὰ λείπει σὲ μᾶς καὶ μᾶς ἐμποδίζει νὰ μορφώσουμε ἕναν ἰδιόρρυθμο χαρακτήρα, ἕναν τρόπο τοῦ «αἰσθάνεσθαι» τοῦ «πράττειν» καὶ τοῦ «ζεῖν» σελ. 20.

Ἡ ἀναζήτησις μὲ ἰχνηλασίαν τῶν ἰδιοτήτων τοῦ Ἑλληνικοῦ ἢ τοῦ Ἑλληνα λείπει ἀπ' τὴ σκέψη καὶ τὴν πράξιν τοῦ καιροῦ μας καὶ τοῦ τόπου μας, ἐκτὸς ἀπὸ ἐξαίρέσεις. Σ' αὐτὲς ἀνήκει ὁ μόχθος τοῦ Ν. Χατζηκυριάκου - Γκίκα.

Ἡ πλειάδα τῶν κειμένων ποὺ συγκροτοῦν τὸ βιβλίον ἀρδεύονται ἀπὸ τὶς δυνάμεις τοῦ πάθους γιὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τῆς δωρεᾶς τοῦ λόγου, ποὺ διαθέτει εὐρωστία καὶ ὁμορφιά. Τῆ ροῇ τοῦ λόγου ρυθμίζει ὁ καημὸς γιὰ τὴν Ἑλλάδα, τὴν ἐλευθερία, τὴν ἀξιοπρέπεια, τὴν τέχνη, γενικὰ οἱ διαχρονικὲς ἀξίες, ποὺ τὸ πλησίασμα τους κατέστησε γνωστὸ τὸν γκριζογάλανον βράχον τῆς Ἑλλάδας σ' ὅλον τον κόσμον.

Ὅλα πορεύονται πρὸς τὴν νοηματικὴ ἐκβολή, ποὺ δὲν εἶναι ἄλλη ἀπὸ τὴν συνάντησιν τῆς «Ἑλληνικότητας». Στὸ δρόμον, στὴν πορείαν τῆς προσέγγισις, συναντιῶνται πολλὰς ἀνάβρες μὲ καθάρια νερά, ποὺ στὴ συμβολὴ τους σχηματίζουν τὸ νοητὸ ποτάμι, τὸ Ἑλληνικὸ «εἶναι» μας.

Ὁ πεζὸς λόγος τοῦ διακεκριμένου καλλιτέχνη δὲν εἶναι ἀνούσια σωβινιστικὴ φλυαρία, ἀλλὰ μεστός καρπὸς προσωπικῶν προβληματισμῶν, ἀναζητήσεων καὶ τεκμηριωμένων θέσεων. Ἀποτελεῖ γιὰ τὸν ἴδιον συνειδησιακὴ ἀναγκαιότητα καὶ γιὰ τὸν ἀναγνώστη ἰσχυρὴ ἐσωτερικὴ χρεῖα αὐτογνωσίας.

Ἐποβλητικὴ πορεία καὶ θάμβος μαζί. Μνήμες ἐναργεῖς, πολλές Ἑλληνικὲς μνήμες τοῦ τόπου μας καὶ Ἑλληνικὲς μνήμες ἀπὸ ξένους τόπους. Οἱ δευτέρες ξαφνιάζουν καὶ ὑποβάλλουν μὲ τὴν πρωτόγνωρη θεωρία τους σὰν νὰ φανερώθηκαν γιὰ πρώτη φορά. Ἐμπειρίες δυσκολοσυνάντητες στὸν πολιτιστικὸ χῶρο.

Ὁ ἄξιος τοῦ ὀνόματος πολιτισμὸς, κάθε πολιτισμὸς, εἶναι προϊόν μόχθου καὶ πόνου, καὶ τοῦ καλλιεργημένου ψυχισμοῦ κάθε λαοῦ στὴν περιοχὴ τῶν ἔργων, μὲ σκοπὸ τὸν ὄντως ἐξανθρωπισμὸ τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ πλησίασμα κάθε πολιτισμοῦ καὶ τοῦ δικοῦ μας προϋποθέτει σεβαστὸ πνευματικὸ μέγεθος τοῦ καθένα, ποῦ θὰ τολμήσει τὸ ἐγγεῖρημα. Αὐτὸ ὁ Χατζηκυριάκος Γκίκας τὸ διαθέτει ὄχι «τύποις» ἀλλὰ «ἔργοις». Ἔτσι ἓνας μεγάλος δημιουργὸς τοῦ σύγχρονου πολιτισμοῦ μας μόχθησε καὶ πέτυχε νὰ ἀνιχνεύσει τὴν Ἑλληνικότητά μας.

Ἡ ἐξομολογητικὴ ὕψη τῆς προσφορᾶς, ἡ πολιτιστικὴ ὀδύνη καὶ ἡ δίψα γιὰ τὴν ἀλήθεια τῆς φυσιογνωμίας μας, ἐξωτερικὴ καὶ ἐσωτερικὴ, στὸν τόπο μας καὶ τὰ ξένα, ἀποκαλύπτουν καὶ τὶς ἀνοιχτὲς πληγὲς μας ἀπὸ τὴν πορεία τοῦ Ἱστορικοῦ μας «γίγνεσθαι».

Ἡ στέρεη ὀπτικὴ γωνία ἀπὸ τὴν ὁποία βλέπει τὰ πράγματα, τὰ συνταιριάζει τὰ κρίνει καὶ τὰ ἀξιολογεῖ ὁ Ν. Χατζηκυριάκος - Γκίκας εἶναι ἡ τεκμηριωμένη ἀλήθεια, ἡ φιλοσοφημένη θέση καὶ ἡ συνείδηση τοῦ τραγικοῦ στὴ ζωὴ. Τὸ ὕφος, τὸ ἦθος καὶ τὸ ἐπίπεδο τῶν κειμένων μαρτυροῦν ἐναργῆ δύο πράγματα: α) ἐπιστημονικὸ ἦθος, διαφορετικὰ μὲ ἄλλα λόγια δυσεὔρετη ἀνθρωπιὰ καὶ β) ψυχικὴ ἀρχοντιά, αὐτὸ ποῦ λέμε σπάνια λεβεντιά.

ΙΩΑΝΝΑΣ Γ. ΘΕΟΧΑΡΗΣ

ΚΥΠΡΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΗ: «Μελῆς Νικολαΐδης» (Ἐκδοση Εθνικῆς Ἐταιρείας Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν Κύπρου) Λευκωσία, 1986.

Πλούσιο σε περιεχόμενα με διαφωτιστικὸ υλικὸ - το πλείστο ἀγνωστο καὶ ἀποκαλυπτικὸ - κυκλοφόρησε τὸ νέο βιβλίο τοῦ Κ. Χρυσάνθη «Μελῆς Νικολαΐδης» σε ἐκδοση τῆς «Εθνικῆς Ἐταιρείας Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν Κύπρου», ποῦ τὴ χρηματοδότησε:

Στὴν «Ὁμολογία καὶ Εξήγησή» τοῦ ὁ συγγραφέας δηλώνει πὼς πραγματοποιεῖ αὐτὴ τὴν προσφορὰ στὴ μνήμη τοῦ παλιοῦ τοῦ φίλου Μελῆ Νικολαΐδη, αὐτοῦ τοῦ Κύπριου πνευματικοῦ ἀνθρώπου, ποῦ με τὴν ἐνθάρρυνση καὶ τὴ συμπαραστάση τοῦ στον Κ. Χρυσάνθη - ὅταν ἀκόμα ἦταν φοιτητῆς στὴν Αθήνα - συνέβαλε στὴ λογοτεχνικὴ του ἀνοδο.

Στὴ συνέχεια ὁ Χρυσάνθη παρουσιάζει τὶς ἐνότητες τοῦ βιβλίου: Στὴν πρώτη ἀναδημοσιεύονται τρία κείμενα τοῦ γιὰ τὸ Μελῆ Νικολαΐδη, ποῦ δημοσιευτήκανε στὸ περιοδικὸ «Πνευματικὴ Κύπρος» με τοὺς τίτλους: «Ὁ ὀμιλητῆς καὶ ἀρθρογράφος Μελῆς Νικολαΐδης», «Μελῆς Νικολαΐδης - Ἀντὶ νεκρολογίας», «Μ. Νικολαΐδη: Συνέσιος ὁ Κυρηναῖος, Αθήνα, 1967».

Στὴν ἴδια ἐνότητα ὁ Χρυσάνθη παρουσιάζει λεπτομέρειες γιὰ τὸ μηνιαῖο λογοτεχνικὸ, μορφωτικὸ, καλλιτεχνικὸ καὶ βιβλιογραφικὸ περιοδικὸ «Πνευματικὴ Ζωή», ποῦ εἶχεν ἰδρῦσει τὸ 1936 ὁ Μ. Νικολαΐδης στὴν Αθήνα καὶ ποῦ ἐκδιδόταν μέχρι τὸ 1954 σε διαφορετικὲς χρονικὲς περιόδους με μακρὲς διακοπές.

Συνεργάτες και περιοδικά αυτού-εκτός από Ελλαδίτες - υπήρξαν αρκετοί δόκιμοι Κύπριοι άνθρωποι των γραμμάτων.

Η δεύτερη ενότητα που έχει τίτλο «Μελή Νικολαΐδη - Πενήντα χρόνια στην πνευματική ζωή» περιλαμβάνει κείμενα γραμμένα από τον ίδιο και που βρέθηκαν από τον Χρυσάνθη σχεδόν τυχαία ανάμεσα σε χειρόγραφα του μακαρίτη. Όπως εκμυστηρεύεται από την αρχή ο Μ. Νικολαΐδης πρόκειται για ένα είδος «ανασκαφής» που έκανε μέσα στα νεώτερα χρόνια της πνευματικής ζωής του και που ένιωσε πως είχε υποχρέωση να τα ανασύρει στην επιφάνεια, «να τα ξεθάψει και να τα αναζωογονήσει».

Τα χειρόγραφα φέρουν τους τίτλους: «Γιατί έγραψα αυτό το βιβλίο», «Η αυτοσκιαγραφία μου», «Α΄ Δυο χρόνια δάσκαλος», «Πενήντα Χρόνια στην πνευματική ζωή», «Χωρίς τίτλο Β΄» και «Απόσπασμα».

Από αυτή την ενότητα, που αποτελεί την πιο αυθεντική παρουσίαση του πνευματικού δημιουργού και ανθρώπου Μελή Νικολαΐδη - αφού γραμμένη από τον ίδιο - προσφέρονται πληροφορίες για τη ζωή του, την εθνική και πνευματική του δράση, την παραγωγή του. Γίνεται, επίσης, αναφορά για την τέχνη, την κριτική και την πνευματική κίνηση στην Αθήνα, ειδικά, από το 1925, που εγκαταστάθηκε εκεί χωρίς να παραλείπει την προβολή των Κυπρίων δημιουργών. Το απόσπασμα για τα λογοτεχνικά και φιλολογικά κείμενα, που φιλοξένησε η «Ηχώ της Κύπρου» είναι αρκετά κατατοπιστικό.

Πολύ ενδιαφέρον παρουσιάζουν στη συνέχεια του βιβλίου η «Επιλογή επιστολών Μελή Νικολαΐδη προς τον Κύπρο Χρυσάνθη», «Μερικές χειρόγραφες επιστολές προς τον Μελή Νικολαΐδη», που πήρε από εκλεκτούς ανθρώπους των γραμμάτων. Το βιβλίο συμπληρώνεται με «Επιλογή διαφόρων επιστολών προς τον Μ. Νικολαΐδη» και με δυο ποιήματα των Ομ. Μπεκέ και Ξάνθου Λυσιώτη.

Τέτοιες εκδόσεις, όπως ο «Μελής Νικολαΐδης» του Κύπρου Χρυσάνθη, αποτελούν ένα είδος μονογραφίας για τη ζωή και το έργο πνευματικών μας ανθρώπων, ιδίως, αυτών που είχαν ξεκινήσει τη λογοτεχνική τους πορεία πριν από το 1930. Ασφαλώς, με το βιβλίο τούτο εμπλουτίζεται η νεοελληνική γραμματεία.

Όπως αναφέρει στην «Ομολογία και Εξήγησή» του ο συγγραφέας «είναι ευτυχία να διασώξεις στο σχήμα βιβλίου μερικές πλευρές φίλων των παλιών σου ημερών, πολύ περισσότερο ατόμων, που είχαν γενικά καταναλωθεί για τα γράμματα και ειδικά για το κυπριακό μας πρόσωπο».

ΙΑΚ. ΚΥΘΡΕΩΤΗΣ

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΣΙΑΤΟΠΟΥΛΟΣ: Οί άκόλαστοι

Η αλήθεια είναι πως ή βιογραφία στη μορφή διηγήματος έλκυει (και με έλκυει προσωπικά). Στη μορφή διηγήματος με προπαρασκευή, εξέλιξη και κορύφωση, συχνά με άναπάντεχη κατάληξη, μπορείς να δώσεις δημιουργικά με συγκινησιακά στοιχεία τὸ βίο ἑνὸς ἐξέχοντος ἢ ἐνδιαφέροντος προσώπου παρά με στοχαστικά, καλά ταξινομημένα και ἐπιστημονικά σχολιασμένα περιστατικά. Ἐξάλλου, ἡ μορφή τοῦ διηγήματος διευκολύνει στὴν ἀναπαράσταση σκηνῶν μ' ἐλεύθερο τρόπο, στὴ χρήση τοῦ διάλογου ποὺ ζωντανεύει τὸ κείμενο, χωρίς ν' ἀποκλείει τὴν ἔντεχνη κριτικὴ ἀντιμετώπιση καταστάσεων καὶ συμβάντων.

Ὁ Δημήτρης Σιατόπουλος με τὸ βιβλίο του «Οἱ ἀκόλαστοι» (Δώδεκα ρεαλιστικές βιογραφίες) χρησιμοποιεῖ με ἐπιτυχία τὴ μορφή τοῦ κλασσικοῦ διηγήματος. Διαλέγει κυρίως τὶς κορυφαῖες στιγμὲς τῆς ἐρωτικῆς συμπεριφορᾶς τῶν βιογραφουμένων καὶ γύρω ἀπὸ αὐτὴ πλέκει τὸ μῦθο, με διάφορο τρόπο καὶ στὶς δώδεκα βιογραφίες του, ὥστε νὰ μὴν περιμένεις πὼς θὰ συναντήσεις τὶς ἴδιες σκηνές. Τοῦτο δημιουργεῖ ποικιλία καὶ περιέργεια, πάντοτε με μιὰν ἄλλη αἰσθητικὴ τέρψη.

Οἱ ἀκόλαστοι τοῦ Σιατόπουλου ἀνήκουν στὸ χῶρο τῆς τέχνης. Αὐτοὶ εἶναι οἱ ἐξῆς: - Βερλαῖν, Ρεμπά, Βὰν Γκόγκ, Γκωγκέν, Μπωντλαίρ, Οὐάιλντ, Βάγκνερ, Πούσκιν, Βύρων, Γκαίτε, Μπετόβεν, Βιγιόν, Βοκκάκιος, Ντάντε. Βέβαια, ὁ χαρακτηρισμὸς «ἀκόλαστοι» ἀναφέρεται στὴν ἐρωτικὴ συμπεριφορὰ τους, στὶς δυὸ περιπτώσεις σὲ μὴ φυσιολογικὴ ἐρωτικὴ συμπεριφορὰ, χωρὶς προβολὴ ἐρωτικῶν ἐπαφῶν, στὶς ἄλλες σὲ ἐξώγαμες με σκηνές γεμάτες ἐρωτικὸ ρεαλισμὸ καὶ με ἀπρόβλεπτο τέλος. Σὲ μερικὲς περιπτώσεις, σὰν ἐκείνες τοῦ Βύρωνα καὶ τοῦ Δάντη, δίνονται καὶ ἄλλα στοιχεῖα ἀπὸ ἄλλους κύκλους τῆς ζωῆς τους καὶ ἀπὸ τὸν χῶρο τῆς τέχνης, ἔστω καὶ ἀκροθιγῶς. Ἀσφαλῶς δὲν λείπουν οἱ ἐκφράσεις ἰδεῶν καὶ ἀπόψεων γιὰ συναφῆ θέματα, μ' ὅλο πὸν ὑπερισχύει ὁ ἐρωτικὸς κύκλος. Τὸ ὕφος γενικὰ τοῦ Σιατόπουλου εἶναι κομψὸ καὶ ποικίλο, ἀνκαὶ σὲ μερικὲς περιπτώσεις χρησιμοποιοῦνται λέξεις τοῦ μοντέρνου (τάχατε) ἐκφραστικοῦ ὕφους τῶν δοκιμῶν λιγότερο συγκινησιακῆς.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Α. ΠΑΥΛΙΔΗΣ: Βιογραφία πατρίδας

Τὸ ποιητικὸ βιβλίο «Βιογραφία πατρίδας» τοῦ Ἀ. Παυλίδη εἶναι μιὰ σύνθεση με μορφή διαλόγου, πού, ἐνῶ ἔχει κύριο θέμα τὴν κατακτημένη ἀπὸ τοὺς Τούρκους, «Κερύνεια, τὴ συμβασιλεύουσα», «βιογραφεῖ» τὸ νησὶ τῆς Κύπρου, ἐνώνοντας τὸ παρελθὸν καὶ τὸ παρὸν μ' ἓνα πολὺ ἐλεύθερο τρόπο. Ὁ καημὸς τῆς ὑποδούλωσης καὶ τ' ὄραμα τῆς λευτεριάς, με τὴ βεβαιότητα πὼς ὁ Κύπριος Ἕλληνας δὲν ἀλλάζει κι' ἄς τὸν πατήσανε στοὺς αἰῶνες ποικιλία κατακτηηκῶν, κυριαρχεῖ στὴν ἀνάπτυξη τῶν ἐπεισοδίων. Βέβαια, τὰ βασικὰ ξεκινήματα γιὰ τὴν ποιητικὴ ἐκφραση τῶν ἀπόψεων τοῦ ποιητῆ, παίρνονται ἀπὸ τὸν χῶρο τῆς Κερύνειας ἕως πέρα στὴν Καρπασία, δηλ. τὸ ὑποδουλωμένο κομμάτι τῆς Κύπρου. Τὰ πρόσωπα τῶν διαλόγων δὲν ἔχουν σημασία - εἶναι ἀπλῶς οἱ ἀνώνυμοι Κύπριοι με τὶς ἀπορίες, τὶς ἀγωνίες τους καὶ τὰ ἐρωτήματά τους. Ὁ ἀφηγητὴς ἀπαντᾷ (στὴν πραγματικότητα) καὶ ἐπεκτείνει τὸν ἱστορικὸ «μῦθο» τῆς Κύπρου. Ὅμως τὸ καθαρὰ λυρικό στοιχεῖο, πὸν ἀγγίζει τὸ θέμα με τὸ πλάτος τοῦ λυρισμοῦ, βρίσκεται στὰ στάσιμα τοῦ χοροῦ, πὸν ἔχουν τὴ μορφή τοῦ κλασσικοῦ δημοτικοῦ δίστιχου, ἀλλὰ καὶ τὸ πνεῦμα του.

Ὁ ποιητὴς σημειώνει πὼς στὴ πραγματικότητα τὸ βιβλίο αὐτὸ εἶναι τρία διαλογικὰ ποιητικὰ ἔργα, πὸν τώρα τὰ ἔνωσε. Γιὰ τὸν ἀναγνώστη τοῦτο δὲν ἔχει σημασία - πιθανὸ «ἱστορικὴ» γιὰ τὸν ποιητῆ. Ὅμως τὰ φαντάζομαι νὰ κερδίζουν σ' ἐντύπωση, ὅταν ἀπαγγέλλονται με συνοδεία ἤχου καὶ φωτός, ὅπως συνέβηκε ἄλλοτε γιὰ τὰ δυὸ πρῶτα μέρη.

Πάντως στὴν κατ' ἰδίαν ἀνάγωση δίνουν τὸ μήνυμά τους καὶ τὰ λογαριάζεις.

Ἡ συλλογὴ κοσμεῖται με δυὸ χαρακτηριστικὰ τοῦ Τηλ. Κάνθου.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΛΑΚΗ ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗ: Ὑπερμνησία

Ἐξ ἀρχῆς πρέπει νὰ δηλωθεῖ πὼς ὁ Λάκης Δημητριάδης γράφει ποίηση. Καὶ ἡ ποίησή του ἔχει σαφῆ μηνύματα, καλὸδεκτα κι' ὅταν διαφανεῖς ἐκ τῶν τοπικῶν πραγμάτων. Ἡ κατάσταση στὴν Πράσινη Γραμμὴ τῆς Λευκωσίας πλήττει σὲ ἴσο βαθμὸν Ἕλληνας καὶ Τούρκους, τοὺς ἄλλοτε κάτοικοὺς της, κι' ἄς σοῦ φαίνεται τὸ σύνθημα τῆς συμφιλίωσης οὐτοπία ἀφοῦ ξένοι δημιούργησαν τὸ χωρισμὸ καὶ τὸν στερεώνουν μέρα μὲ τὴ μέρα μ' ἐπιτήδεια πολιτικῆ. Βέβαια τὰ θέματα τῆς συλλογῆς «Ὑπερμνησία» ἔχουν τοπικὸ χαρακτήρα. Ὡστόσο μερικὰ μηνύματά τους ἐξακτινώνονται σὲ χάρο ἔξω ἀπὸ τὴν τοπικὴ ζωὴ τοῦ νησιοῦ μας. Οἱ στίχοι:-

*«Φιλία ποτισμένη μὲ χίλια
αἰμάσσοντα κτυπήματα,
μὲ χίλια τραγούδια
ἀπὸ χίλιες χιλιάδες καρδιές.*

δὲν εἶναι παγκόσμια ἐπιθυμία; Καὶ ἡ πίστη στὴν ἀξία τῆς Εἰρήνης, κι' ἄς ξεκιναῖ τοῦτο ἀπὸ τὰ τοπικὰ παθήματά μας, παγκόσμιο αἶτημα εἶναι. Ἐπισημαίνω τὴν ἐξῆς στροφή:-

*Καὶ σεῖς στρατιῶτες
τοῦ σκότους,
συνάνθρωποι
γκρεμίστε τοὺς πυραύλους
καὶ κάντε τὰ κράνη σας
ὕδροχόες
νὰ ποτιστοῦν τὰ λουλούδια.*

Ἀποκαλεῖ συνάνθρωπους καὶ τοὺς στρατιῶτες τοῦ σκότους, μὰ ἔκφραση πιά ἀγαθοσύνης καὶ τοὺς καλεῖ νὰ ποτίσουν λουλούδια, τὴ χαρούμενη ἐμφάνιση τῆς ἀνοιξιάτικης ζωῆς, χωρὶς νὰ χρησιμοποιεῖ φτηνὰ συνθήματα. Κι' ἄλλοῦ ὑποδέχεται τὴν Εἰρήνη μὲ κρίνα στὸ μέρος τῆς καρδιάς.

Βέβαια, πολὺ τοπικὸ στοιχεῖο - πόλεις, γειτονιές, ὀνομασίες ὑπάρχουν στὴν ποίηση τοῦ Δημητριάδη. Γιὰ μᾶς τοὺς Κυπρίους τοῦτο μᾶς ἐλκύει - ἡ γνωριμία τῶν τόπων πάντοτε προσφέρει. Τὸ ἐρωτικὸ στοιχεῖο, συνδυασμένο μὲ τὸν τοπικὸ στοιχεῖο, ἐμφανίζεται σὲ μερικὰ ποιήματα μ' ἓνα τρόπο πολὺ ἀξιοπρεπῆ. Ὅμως ὑπάρχουν καὶ τὰ ποιήματα διαμαρτυρίας καὶ καταδίκης σὰν ἐκεῖνα μὲ κυρίες ποὺ πίνουν τσάϊ στὶς φιλανθρωπικὲς συνάξεις ἢ στὸ ποίημα «Ἐπαφές» ἢ τὸ κοσμικὸ μὲ τὸν Νέαρχο ἀνάμεσα σὲ δυὸ κυρίες ἀνεπίσημο δεῖπνο ἢ τὶς νυχτερινὲς σὲ ἀποδράσεις στὰ μᾶρ.

Πολὺ μελωδικὸς ὁ ἐλεύθερος στίχος τοῦ Δημητριάδη. Σαφεῖς οἱ φράσεις του, καθαρὰ τὰ διανοήματά του. Ἡ συγκίνηση, τοῦ ὁποιοῦδήποτε τύπου, γνήσια καὶ εἰλικρινής. Πουθενὰ ἐγκεφαλισμὸς καὶ προσπάθεια ἐπίδειξης σοφίας. Ἡ πολιτικὴ θέση τοῦ ποιητῆ μᾶλλον μαντεύεται, χωρὶς αὐτὴ νὰ ἐξυπηρετεῖται μὲ ὑποβαθμίσεις τῆς ποιητικῆς οὐσίας.

Προσωπικὰ μοῦ ἀρέσανε ἰδιαίτερα τὰ ποιήματα τοῦ ἐρωτικοῦ κύκλου.

ΝΙΚΟΥ ΟΡΦΑΝΙΔΗ, 'Ημερολόγιο, 'Αθήνα 1986, σελ. 57

Με την καθαρότητα τῆς ματιᾶς καὶ τὴν ἀγνότητα τῶν αἰσθημάτων τοῦ παιδιοῦ, καὶ μὲ τὴν κριτικὴ θεώρηση τῆς ὄριμης ἀγρυπνούσας συνειδήσεως, ὁ Νίκος Ὁρφανίδης δίνει, πανοραμικά, στὸ «'Ημερολόγιο» του τὰ κύρια καὶ καίρια γεγονότα ποὺ συνθέτουν τὸν δραματικὸ πῖνακα τῆς τελευταίας κυπριακῆς τριακονταετίας. Μέσα στὶς λίγες σελίδες τοῦ βιβλίου, μὲ τὴ σωστὴ ἀφαιρετικὴ διεργασία ποὺ παραμερίζει τὶς ἀσήμαντες λεπτομέρειες, ὁ συγγραφέας παρουσιάζει ἢ ὑποβάλλει πολλὰ ἀπὸ τὴ βαριὰ ἀτμόσφαιρα τῆς ἀγωνίας, τοῦ ἄγχους, τῶν προσδοκιῶν καὶ τῶν ἀπογοητεύσεων ποὺ πέρασε ὁ τόπος μας στὰ χρόνια 1955-1983, περίοδο ποὺ καλύπτει τὸ «'Ημερολόγιο». Οἱ πολιτικοὶ καὶ ἐθνικοὶ κλυδωνισμοὶ τῆς Κύπρου, ὁ κρυφὸς καὶ δυσῶδης κόσμος τῶν παρασκηνίων καὶ τῶν μηχανορραφιῶν σὲ ἀντίθεση πρὸς τὸν ἀγνὸν κόσμον τοῦ λαοῦ καὶ κυρίως τῆς νεότητος, ἐκτίθενται μὲ τρόπο ποὺ κάνει νὰ τὰ ξαναζοῦμε ὀδυνηρά - ὅσοι τὰ ζήσαμε - καὶ νὰ τὰ μαθαίνουν οἱ νεώτεροι μὲ ἀπογοήτευση καὶ καταδικαστικὴ ἐτυμηγορία γιὰ τὴ γενιὰ τῶν μεγάλων. Πέρα ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ γεγονότα ὁ συγγραφέας ἐπιχειρεῖ νὰ ἐπισημάνει, σύντομα, ἐπιγραμματικά, τὰ αἷτια καὶ τὰ κίνητρα τῶν παράλογων ἐνεργειῶν καὶ παραλείψεων ποὺ τὰ προκάλεσαν.

Ὁ Νίκος Ὁρφανίδης ἀφηγεῖται πράγματα γνωστὰ σὲ ὅλους ὅσοι ἔχουν κάποια ἡλικία. Παράλληλα, βρισκόταν κι ὁ ἴδιος μέσα στὴ δίνη τους. Γιὰ τοῦτο ἀξίζει νὰ ἐπαινεθῆ ὁ ἀμερόληπτος τρόπος, ὁ ἀποκαθαρμένος ἀπὸ πάθη, ἰδεολογίες καὶ διαστρεβλώσεις, μὲ τὸν ὅποιο τὰ παρουσιάζει. Μόνο σταθερὸ σημεῖο προσήλωσής του εἶναι ὁ ἐλληνοκεντρισμὸς του, ποὺ ἦταν τελικὰ καὶ τὸ ἀθῶο θῦμα ὅλης αὐτῆς τῆς τραγικῆς περιπέτειας. Αὐτὸ ὅμως δὲν εἶναι οὔτε κομματικὴ οὔτε κοσμοθεωριακὴ ἰδεολογία· εἶναι ἡ οὐσία, ἡ ταυτότητα τοῦ κατακαημένου αὐτοῦ τόπου καὶ τῶν ἀνθρώπων του. Μόνο μὲ τέτοια προσέγγιση μποροῦν νὰ ἀντιμετωπιστοῦν σοβαρὰ αὐτὰ τὰ θέματα. Ὅπως τὸ διατυπώνει ὁ συγγραφέας, «Θα πρέπει ὅλοι νὰ νιώθουμε τὸ αἶμα ποὺ βαραίνει τὰ χρόνια μας».

Ὁ λόγος τοῦ Νίκου Ὁρφανίδη στὸ «'Ημερολόγιο» εἶναι ὄριμος, κατασταλαγμένος, αἰσθητὰ ἀρτιότερος ἀπὸ προηγούμενα πεζὰ του κείμενα. Ἡ διατύπωση ἄνετη, τὸ ὕφος πυκνὸ. Ἡ σύντομη κοφτὴ φράση, μὲ τὴν ἐλλειπτικότητα τῆς συχνῆς ἀπουσίας τοῦ ρήματος, δίνει γοργότητα στὸ κείμενο καὶ κάτι ἀπὸ τὸ ἀγχῶδες, τὸ ἀσθματικὸ τῶν καιρῶν ποὺ καλύπτει ἢ ἀφήγηση.

Τελικὰ ὁ Νίκος Ὁρφανίδης πέτυχε νὰ ὑπερβῆ τὰ ὄρια τοῦ προσωπικοῦ ἡμερολογίου καὶ νὰ δώσει μιὰ σύνθεση ἱστορικῆς μαρτυρίας καὶ λογοτεχνήματος μὲ γενικότερη σημασία.

Γ. ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΗΣ

ΤΑΚΗ ΦΥΛΑΚΤΟΥ: Παρένθεση

Ἡ ποιητικὴ συλλογὴ τοῦ Τάκη Γ. Φυλακτοῦ μὲ τὸν χαρακτηριστικὸ τίτλο «Παρένθεση» (γιατὶ παρενθετικὰ τὸν ἀπασχολοῦσε ἡ ποίηση, ἔστω κι' ἂν τὴν ἀγάποῦσε) μὲ κάνει νὰ σκεφτῶ τοὺς εὐαίσθητους δέχτες, ποὺ μετατρέπουν τὶς δονήσεις ἀπὸ τὸ γύρο τους σὲ δικούς τους παλμούς καὶ σὲ μιὰ στιγμὴ τοὺς μεταφέρουν στὸν ἐλληνικὸ τους στίχο, χωρὶς νάχουν ἀξιώσεις ἐκτὸς ἀπὸ τὴν προσωπικὴ τους τέρψη καὶ μόνο. Κάποιοι τοὺς ἀνακαλύπτουν καὶ μὲ πίεση ἀποσποῦν τὶς ποιήσεις αὐτὲς γιὰ δημοσίευση. Καὶ πάλιν ὁ ποιητὴς τους δὲν προχωρεῖ στὴ

συγκέντρωσή τους σὲ ὑπεύθυνη, εἴτε γιατί τὸ πιέζουν ἄλλες ἐπείγουσες βιωτικὲς ἀνάγκες εἴτε γιατί ἀναβάλλει γιὰ εὐθετώτερους καιροὺς. Ὅμως νομίζω πὼς ζημιώνει κι' ὁ ποιητὴς κι' ἡ ποίηση. Μερικὰ ποιήματα λειτουργοῦν στὴν ἐποχὴ τους καὶ ὀφείλουν νὰ κοινοποιηθοῦν στὸν χρόνον τους καὶ νὰ μὴ φυλακτοῦν στὸ συρτάρι, γιὰ νὰ τὰ δεῖ μιὰ κατοπινὴ ματιὰ μελετητῆ ὡς δηλωτικὰ κάποιων περασμένων χρόνων (κι' ἄς ἔχει καὶ τοῦτο τὴν ἀξία του). Ἀλλὰ καὶ ὁ ποιητὴς μπορεῖ στὴν ἀπομακρυσμένη ἀπὸ τὰ συμβάντα κι' αἰσθήματα, ποὺ δημιούργησαν τὴν ποιητικὴ του ἔκφραση, νὰ μὴν τὰ ἔχει τὴν πρέπουσα ἐκτίμηση μὲ ἀποτέλεσμα τὴν ἀπόρριψή τους, ἐνῶ ἄξιζαν νὰ κωδικοποιηθοῦν στίς σελίδες μιᾶς συλλογῆς.

Βλέπω τὴ συλλογὴ «Παρένθεση» ν' ἀποτελεῖται ἀπὸ ποιήματα, ποὺ μπορεῖ νὰ χωριστοῦν σὲ τρεῖς ἐνότητες ἀπὸ τὴν ἀποψη θέματος καὶ διαθέσης καὶ ἐν μέρει ἀπὸ τὴν ἀποψη τεχνικῆς. Ὁ ποιητὴς κατάταξε τὴν παραγωγὴ του σὲ δυὸ ἐνότητες μὲ βάση τὴ στιχουργικὴ μορφή περισσότερο, μ' ὄλο ποὺ σκέφτηκε καὶ τὴ γενικὴ διάθεση. Ἡ πρώτη ἐνότητα (κατάταξη τοῦ ποιητῆ) περιλαμβάνει ποιήματα κυρίως στὸν ἐλεύθερο στίχο ποὺ τὰ κοιτάζω ν' ἀνήκουν σὲ δυὸ κατηγορίες: α) σὲ κείνα ποὺ τὸ ἐξωτερικὸ συμβὰν κατευθύνει τὸν στοχασμὸ καὶ τὸν τόνο τοῦ ποιητῆ (π.χ. ἄτομα - Γιώργος, Σπύρος κλπ.), τὰ ὁποῖα προσωπικὰ τὰ ξεχωρίζω καὶ ὡς γενικὴ συμβολὴ στὴν κυπριακὴ ποίηση. Καὶ β) σὲ κείνα ποὺ ἐκφράζει μόνον τὸ πρόσωπό του ἀπὸ τὰ ἀτομικὰ του συμβάντα (π.χ. γράμμα στὸν ἀδερφό του, Κερύνεια κλπ.). Ἡ δευτέρη ἐνότητα μὲ τίτλο «Τετράστιχα», γραμμένα στὸν δημοτικὸ δεκαπεντασύλλαβο, τοῦ συμβολιστικοῦ κλίματος, περιλαμβάνει σύντομες εἰκόνες ἀπὸ τὴ φύση σὲ συνδυασμὸ μὲ κάποια γρήγορα αἰσθήματά του ἢ περαστικὲς σκέψεις, θὰ τᾶλεγα ποιητικὰ ἐνσταντανέ, κι' ὅταν ἀκόμα τὰ βαραίνῃ περισσότερο συλλογισμός.

Στὴν πρώτη ἐνότητα, ὅπου πολλὰ ποιήματα ἔχουν κι' ὄλας πρωτοδεῖ τὴ δημοσίευση στὸ περιοδικὸ «Πνευματικὴ Κύπρος», στὸ ὁποῖο ὁ ποιητὴς ἦταν ἀπὸ τοὺς ἰδρυτὲς καὶ ποὺ τὸ στηρίξε ιδιαίτερα μὲ τὸν μόχθο τῆς διεκπεραίωσης, ξεχωρίζουν, ὅπως ἀνέφερα, ἐκείνα ποὺ ξεκίνησαν μὲ ἀντικείμενο, ἀλλὰ ποὺ περιέλαβαν εὐρύτερες καταστάσεις, τόσο τῆς Κύπρου στὰ κάπως ἀργοβάδιστα χρόνια της, ὅσο καὶ τὶς στάσεις τοῦ ποιητῆ ἔναντι τῶν καταστάσεων αὐτῶν. Ἡ εἰλικρίνεια τῆς ἔκφρασης εἶναι ὀλοφάνερη κι' ἔχει μιὰ ποιότητα ξεχωριστή. Δίνω δείγμα τὸ ποίημα «ὁ Γιώργος».

*Ἀνάμεσα στα μπουκάλια του,
"Venena", ἰώδια κι ασπιρίνες,
Ὁ Γιώργος,
«Φαρμακεῖον το Κεντρικόν»
Φανερωμένης 216, Λευκωσία,
Συντροφιά με τα χρυσά του ὄνειρα
καὶ τὴν προσμονὴ τοῦ Ἀνέλπιστου
Ὁ Γιώργος περνά το υπόλοιπον
τοῦ βίου του (εἶναι τώρα 26 ἐτῶν).*

*Καθημερινὰ οἱ συνταγές, τα βερεσέδια,
Οἱ φίλοι ποὺ πάνε νὰ ενώσουν
τὴν πλήξη τους με τὴ δική του,
το πολὺχρωμο πλήθος τοῦ παζαριού.
Τα μεσημέρια φαγητὸ ἀπ' τὸ ἀντικρινὸ εστιατόριο -*

«μισή ψητό και μια φασόλια ρε μικρέ»
κι η προσμονή του Ανέλλιστου.

Αν τύχαινε εγώ νάμουνα ο Γιώργος
«Φαρμακείον το Κεντρικό»
Φανερωμένης 216, Λευκωσία,
Θ' άδωχνα όλους τους φίλους που έρχονται
Να ενώσουν την πλήξη τους με την δική μου,
Θ' άδειαζα όλα τα μπουκαλάκια
“Venepa”, ιώδια και τα λοιπά, σ' ένα τεράστιο καζάνι
και θα βυθιζόμουνα σ' αυτό
για να διανύσω το υπόλοιπον του βίου μου
(διαφορά μεταξύ 26 ετών και του τίποτα).

Ώστόσο, ό ποιητής μέσα στον ήρεμο ανθρώπινο πόνο, δέν ξέχασε και την παρουσία του έρωτικού συναισθήματος μ' ένα νοσταλγικό τρόπο. Η «Ροζίνα» είναι ένα ποίημα του ήρεμου συμβολικού κλίματος, γεμάτο συγκίνηση:-

Παν' χρόνια που τη γνώρισα – μια ιστορία παλιά –
– Τι γρήγορά που φεύγουνε τ' αγαπημένα χρόνια –
Ήτανε τότε πούσφυζαν και νιάτα και καρδιά
και κελαϊδούσαν μέσα μου της ξεγνοιασιάς τ' αηδόνια.

Ροζίνα τήνε λέγανε – κι ακόμα αναπολώ
Τα λυπημένα μάτια της τα εκφραστικά τα χείλη.
Σε πάρκο κάποιο σούρουπο τη γνώρισα θολό
Κι έτσι αναπάντεχα στενοί γινήκαμε δυο φίλοι.

Ήμουνα τότε κυνηγός της χίμαιρας, ζητούσα
Απ' τ' άγνωστα και τ' άπιαστα κάποια χαρά να βρω.
Ίσως κι εκείνη γύρευε ότι κι εγώ. Σα Μούσα
Μου πρόσφερεν ανάερα το χέρι της τ' αβρό.

Κι οι μέρες πέρασαν γοργές – καθώς περνάνε πάντα
Τα φύλλα του Φθινόπωρου κάποτε είχαν στρωθή
Κάποτε θρήνησε για μας του χωρισμού η μπαλλάντα
Και στην ψυχή μου απόμεινε κάποιο κενό βαθύ.

Έκτοτε δε ξανάκουσα τι απόγινε η Ροζίνα
Τρέμω ν' ακούσω νέα της όσο κι αν λαχταρώ
Αστέρι ας μείνη η θύμηση βαθειά μου φωτερό –
Της ομορφιάς της στην καρδιά κρατώ λευκά τα κρίνα.

Γιατί ξαναθυμήθηκα μιαν ιστορία παλιά
Τώρα που συνεπήραν τα νιάτα μου τα χρόνια;
Ήτανε τότε πούσφυζαν και νιάτα και καρδιά
Και κελαϊδούσαν μέσα μου της ξεγνοιασιάς τ' αηδόνια.

Δέ νομίζω πώς προσθέτουν περισσότερα στις σκέψεις και στο αίσθημα των όσων άνεφέρθησαν ποιημάτων τὰ «Τετράστιχα». Ίσως, ν' αποτελούν μερικές

συμπληρώσεις τῶν ποιημάτων με τὴ σχετικὴ ἀνάπτυξη. Μπορεῖ νὰ θυμίζουσι στὸν ποιητὴ ἰδιαίτερές του στιγμές, ποὺ θᾶθελε τώρα νὰ τίς σημαδέψει με τὴ δημοσίευση. Ἔχουν ὁποιοσδήποτε κι ᾽ αὐτὲς τὴν ποικιλία τους καὶ τὴ φωνή τους, μ' ὅλο ποὺ θυμίζουσι ποικίλες ἄλλες γνωστές μας φωνές. Μεταφέρονται ἐδῶ μερικὰ δείγματα, ἀνθολογημένα στὴν τύχη:-

*Νάτη μας ἦρθε ἡ ἀνοιξη γλυκεῖα καὶ θαλερὴ
Φέροντας κάποιον μῆνυμα ἀνέλπιστης ἐλπίδας
Κι ὁ γιορτινὸς τῆς ἐρχομὸς, νὰ φέρει καὶ γιὰ μας μπορεῖ
Βιολέττας μοσχοβόλημα, τὸ φῶς μιᾶς ηλιαχτίδας.*

*Σκίζει σπαθᾶτο ἀρρενωπὸ τὰ χᾶη τὸ κυπαρίσσι
Οἱ ἀνθισμένες μυγδαλιές σκιρτοῦν στὸν οὐρανὸ
Ἄνοιξη πάλι κι ὁμορφιά - κι ὁμως βαθεῖα πονῶ
Γιὰ τ' ἀπιαστα, τ' ἀνέλπιστα, κι ὅτι δε θα γυρίσει.*

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΠΡΕΣΒΕΩΣ κ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΛΕΒΕΝΤΗ
ΣΤΑ ΕΓΚΑΙΝΙΑ ΤΗΣ ΕΚΘΕΣΗΣ
«Η ΛΕΥΚΩΣΙΑ ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ 1571-1878»
24 Ἀπριλίου 1987

Αἰσθάνομαι ἰδιαίτερη εὐχαρίστηση ποὺ ὁ Δήμαρχος Λευκωσίας κ. Λέλλου Δημητριάδης μοῦ ἔκανε τὴν τιμὴ νὰ με καλέσει νὰ ἐγκαινιάσω τὴν Ἐκθεση «Ἡ Λευκωσία στὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας 1571-1878». Δεύτερη στὴ σειρά ἐκθέσεων ποὺ ἀπεικονίζουν τὴν ἱστορία τῆς Λευκωσίας ἢ Ἐκθεση αὐτὴ, ὕστερα ἀπὸ τὴν πρώτη με θέμα τὴ μεσαιωνικὴ περίοδο, παρουσιάζει ἕνα μέρος τοῦ ὕλικου ποὺ θὰ ἔκτεθεῖ στὸ Λεβέντειο Δημοτικὸ Μουσεῖο Λευκωσίας.

Θὰ ἤθελα νὰ σᾶς πῶ μερικὰ λόγια σχετικὰ με τὴ γέννηση τῆς ἰδέας ἰδρύσεως τοῦ Μουσείου. Πρὶν δύο περίπου χρόνια ὁ κ. Τάσσος Παπαδόπουλος μοῦ διεβίβασε πρόταση, ποὺ τοῦ εἶχε ὑποβάλει ὁ Δήμαρχος Λευκωσίας, ἢ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατικῆς Ἐπιτροπῆς. Με ρώτησε ἂν τὸ Ἴδρυμα Ἀναστασίου Λεβέντη ἐνδιαφερόταν νὰ ἀγοράσει καὶ νὰ ἀναστυλώσει ἕνα σημαντικό νεοκλασσικὸ κτίριο στὴν καρδιὰ τῆς Λευκωσίας, με σκοπὸ νὰ γίνῃ μουσεῖο τῆς πόλεως. Τὸ κτίριο αὐτὸ ἦταν ἢ κλινικὴ τοῦ ἱατροῦ καὶ Δημάρχου τῆς Λευκωσίας ἀειμνήστου Θεμιστοκλῆ Δέρβη καὶ ἐπρόκειτο νὰ κατεδαφισθεῖ. Ἡ κατεδάφιση εἶχε ἤδη ἀρχίσει, ἀλλὰ με τὴν ἐπέμβαση τοῦ Δημαρχείου διακόπηκε προσωρινά. Τὸ διπλανὸ κτίριο, ἀρχικὰ μέρος τοῦ ἰδίου ἀρχιτεκτονικοῦ συμπλέγματος, θὰ ἀγοραζόταν ἀπὸ τὸν Δῆμο γιὰ νὰ διαμορφωθεῖ καὶ νὰ χρησιμοποιηθεῖ ὡς γραφεῖα.

Ὁ κ. Τάσσος Παπαδόπουλος ὑπεστήριξε θερμὰ τὴν πρόταση, τὸ Διοικητικὸ Συμβούλιο τοῦ Ἰδρύματος τὴν ἐνέκρινε καὶ ἔτσι πραγματοποιήθηκε ἡ ἀγορά. Προσλήφθηκε Ἐφορὸς τοῦ Μουσείου, ἄρχισε ἡ ἀναστύλωση καὶ ἡ συγκέντρωση τοῦ ἱστορικοῦ ὕλικου, μέρος τοῦ ὁποίου παρουσιάζεται στὴ σημερινὴ Ἐκθεση.

Ἐκανα αὐτὴ τὴν ἀναδρομὴ με σκοπὸ νὰ ἐπισημάνω τὸ ζῆλο καὶ τὴ δημιουργικότητα τοῦ Δημάρχου κ. Λέλλου Δημητριάδη, ὅταν πρόκειται γιὰ τὴ διάσωση ὧσων ἀπομένουν ἀπὸ τὴν παλιὰ Λευκωσία. Παράδειγμα, βέβαια, εἶναι καὶ ὁ ὠραῖος αὐτὸς χῶρος, ὅπου βρισκόμαστε ἀπόψε, καθὼς καὶ ἄλλα κτίρια καὶ περιοχὲς τῆς

παλιᾶς πόλεως, ὅπου καταβάλλονται προσπάθειες γιὰ τὴ διάσωση καὶ συντήρησή τους. Γιὰ καλή μας, λοιπόν, τύχη ὁ Δήμαρχος καὶ τὸ Δημοτικὸ Συμβούλιο Λευκωσίας ἀξιοποιοῦν τὸ παρελθὸν πρὸς ὄφελος τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος. Πρόκειται γιὰ ἐργασία ὑποδειγματικὴ, πὺ ὑποστηρίζεται καὶ προωθεῖται καὶ ἀπὸ τὴν Κυβέρνηση.

Δυστυχῶς, δὲν μπορούμε νὰ ποῦμε ὅτι τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ σὲ ἄλλες πόλεις, προάστεια καὶ χωριὰ τοῦ νησιοῦ μας, ὅπου δὲν ἐπιδεικνύεται τὸ πρέπον ἐνδιαφέρον γιὰ τὸ περιβάλλον καὶ δὲν καταβάλλεται ἡ δέουσα φροντίδα καὶ προσπάθεια γιὰ τὴν προστασία τοῦ ἱστορικοῦ παρελθόντος καὶ τῆς προγονικῆς μας κληρονομιάς. Παραδοσιακὰ κτίρια καὶ γειτονιὲς ἐγκαταλείπονται ἢ κατεδαφίζονται, γιὰ νὰ ἀντικατασταθοῦν ἀπὸ οἰκοδομὲς ἄχαρες, ὀγκώδεις καὶ ἀσυνάρτητες.

Πρέπει, βέβαια, νὰ ἀναγνωρίσουμε ὅτι γίνονται ἀξιόλογες προσπάθειες στὸν τόπο μας γιὰ τὴ διάσωση τῆς πατρογονικῆς μας κληρονομιάς. Τὸ Τμῆμα Ἀρχαιοτήτων, εἰδικά, γιὰ πολλὰ τῶρα χρόνια ἐφαρμόζει πρόγραμμα συντηρήσεως, πὺ συμπεριλαμβάνει ἀρχαῖα μνημεῖα, ἐκκλησίες, παραδοσιακὰ κτίρια καὶ ἀκόμα ὀλόκληρα χωριὰ, ὅπως ἡ παλιὰ Κακοπετριά καὶ τὸ χωριὸ Φικάρδου. Ἡ διαφύλαξη τῆς πολιτιστικῆς κληρονομιάς τῆς Κύπρου, πὺ βάνουσα λεηλατεῖται καὶ καταστρέφεται στὴν τουρκοκρατούμενη περιοχὴ τῆς Κύπρου, ἀποτελεῖ ἔθνικὸ γιὰ ὅλους μας καθῆκον.

Ὁ Δήμος Λευκωσίας, ὅπως εἶναι γενικὰ γνωστὸ, δὲν περιορίζεται μόνο στὴν προστασία καὶ στὴ συντήρηση τῆς ἀρχιτεκτονικῆς κληρονομιάς. Ἐχει ἀναπτύξει πολὺ εὐρύτερη πολιτιστικὴ δραστηριότητα, τῆς ὁποίας ἡ Ἐκθεση αὐτὴ εἶναι μιὰ ἀπὸ τίς πολλὲς μορφές. Τὸ παρελθὸν ἀποτελεῖ θεμέλιο τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος πὺ πιὸ εὐκόλα ἀντιμετωπίζουμε, ἂν ἔχουμε γνώση τοῦ παρελθόντος καὶ τῆς ἱστορίας μας.

Βέβαια, ἡ περίοδος, πὺ καλύπτει ἡ σημερινὴ Ἐκθεση, δὲν εἶναι ἀπὸ τίς πιὸ ἔνδοξες τῆς ἱστορίας μας. Ἡ Λευκωσία δὲν ἦταν, ὅπως στὸ μεσαίωνα, πρωτεύουσα πὺ νὰ διαδραματίζει μεγάλο ἱστορικὸ ρόλο. Στὴν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας ἡ Λευκωσία ἦταν μιὰ παραμελημένη πόλη μιὰς παρακμάζουσας αὐτοκρατορίας. Δὲν ἐδημιούργησε καὶ δὲν οἰκοδόμησε σπουδαῖα κτίρια ἢ ἔργα τέχνης. Ἀλλὰ, παρ' ὅλες τίς δυσμενεῖς συνθηκὲς, τὰ τριακόσια αὐτὰ χρόνια, πὺ τελείωσαν πρὶν ἓνα περίπου αἰῶνα, παίζουν βασικὸ ρόλο στὴ διατήρηση καὶ στὴν ἐνίσχυση τῆς ἑλληνικότητας τῆς συντριπτικῆς πλειοψηφίας τοῦ Κυπριακοῦ λαοῦ. Ἡ σημερινὴ πόλη, καὶ ἐμεῖς οἱ ἴδιοι, εἴμαστε κατὰ μεγάλο μέρος δημιούργημα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καί, κατὰ συνέπεια, ἡ παρούσα Ἐκθεση ἔχει γιὰ μᾶς κάτι περισσότερο ἀπὸ ἀκαδημαϊκὴ σημασία.

Πρέπει νὰ συγχαροῦμε θερμὰ τὴν Πολιτιστικὴ Ὑπηρεσία τοῦ Δήμου Λευκωσίας καὶ τὴν Ἐφορὸ τοῦ Λεβεντείου Δημοτικοῦ Μουσείου γιὰ τὸ ἔργο τους καὶ νὰ εὐχαριστήσω ὅλους ὄσους ἐπώνυμα ἢ ἀνώνυμα συνέβαλαν στὴν ὀργάνωση τῆς Ἐκθέσεως. Ἡ εὐρύτητα καὶ λεπτομέρεια τῆς ἔρευνας καὶ τῆς μελέτης, ὅπως καὶ ἡ ἐπιτυχὴς κατάταξη καὶ παρουσίαση τοῦ ὕλικου, εἶναι πραγματικὰ ἀξιοθαύμαστα.

Μοῦ ἔκαναν τὴν τιμὴ νὰ με καλέσουν νὰ κάνω τὰ ἐγκαίνια αὐτῆς τῆς ἀξιόλογης Ἐκθέσεως. Μὲ τὴ σειρά μου, ἔχω τὴν τιμὴ νὰ σᾶς καλέσω νὰ δεῖτε με τὰ μάτια σας καὶ νὰ ἀξιολογήσετε με τὴ συνείδησή σας τὸ ἔργο πὺ ἐπιτελεῖται γιὰ τὴ διάσωση καὶ τὴν προβολὴ μιὰς πτυχῆς τῆς ἱστορίας τῆς Λευκωσίας.

Μὲ μεγάλη χαρὰ καὶ ἱκανοποίηση ἐγκαινιάζω τὴν Ἐκθεση «Ἡ Λευκωσία στὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας 1571-1878» καὶ εὐχομαι κάθε ἐπιτυχία.

το περιοδικό το περιοδικό το περιοδικό το περιοδικό

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΟ - ΕΓΧΡΩΜΟ

το περιοδικό

Όλοι το διαβάζουν

**Μια μεγάλη
εκδοτική
επιτυχία**

Αννης Κομνηνής 4, 3ος όροφος
Ταχ. Κιβ. 1836, Τηλ. 474041-2
ΛΕΥΚΩΣΙΑ - ΚΥΠΡΟΣ

το περιοδικό το περιοδικό το περιοδικό το περιοδικό

Plant
Protection
Division

ΓΕΩΡΓΟΙ!

Καταστρέψετε τὰ χόρτα στους κήπους σας με τὸ ζιζανιοκτόνον ἑπαφῆς.

"GRAMOXONE"

Ἀπαλλαγῆτε ἀπὸ τὰ χόρτα τῶν ΠΑΤΑΤΩΝ με τὸ εἰδικὸ ζιζανιοκτόνο

"GRAMONOL"

Καταπολεμῆστε τὲς Στάκτες στὰ λαχανικά καὶ στὰ δένδρα σας με

"MILCURB super"

ἢ **"NIMROD"**

Ἐξολοθρέψετε τὰ σιρηθίδια τῶν λαχανικῶν με τὸ χαμηλῆς τοξικότητος ἑπανάστατικὸ πυρεθροειδὲς ἔντομοκτόνο

"CYMBUSH" 10 E.C.

Καταστρέψετε τὸν ψευδόκοκο — μυελὸ τῶν ἑσπεριδοειδῶν καὶ τὸν ἀλευρώδη τῶν λαχανικῶν με τὸ ἔντομοκτόνο

"ACTELLIC" 50 E.C.

Ἀπαλλαγῆτε ἀπὸ τὲς ἀφίδες — ψῶρες με τὸ εἰδικὸ ἀφιδοκτόνο

"PIRIMOR" 50 D.P.

Αὐξῆστε τὴν παραγωγὴ σας στὲς ἀγκινάρες, σταφύλια, γκρέϊπ-φρουτ με τὴν ὀρμόνη

"ACTIVOL"

Ἐξαφανῆστε τὴν ποντίκα με τὸ εἰδικὸ ποντικοκτόνο.

"RATAK"

Ἐξολοθρέψτε τὴν ἄρκαστη, καλαμάγκρα—ἀρκοσιφούναρα με τὸ ἐκλεκτικὸ, διασυστηματικὸ ζιζανιοκτόνο

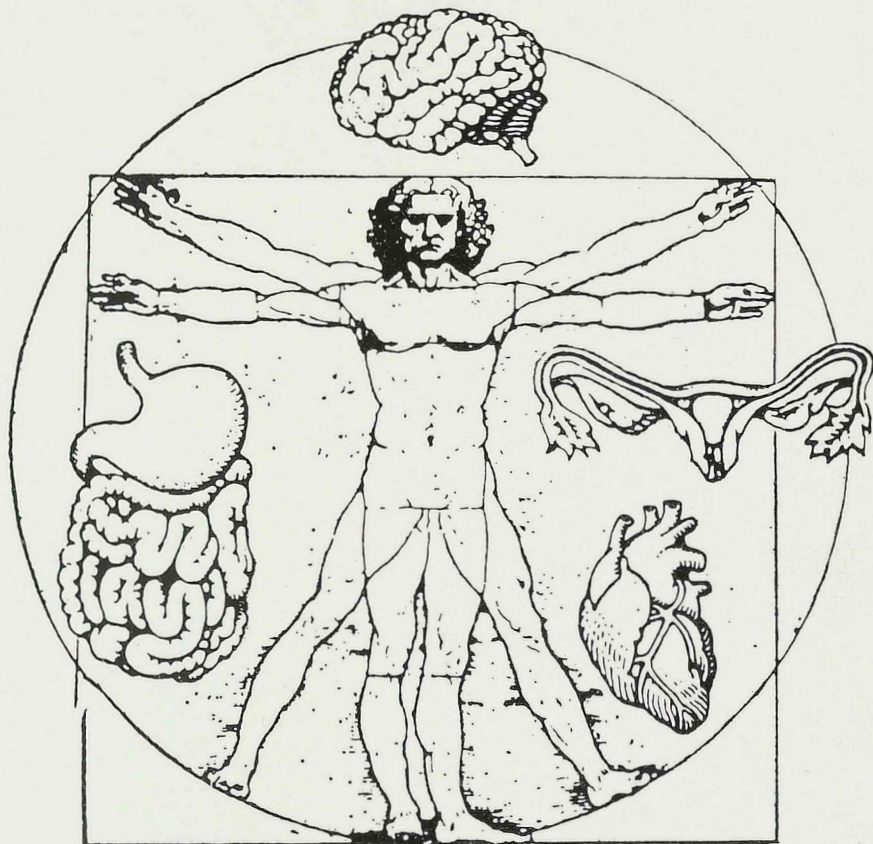
"FUSILADE"

For the many dimensions of anxiety

ATIVAN*

(lorazepam, Wyeth)

A single anxiolytic

provides deeper, more selective anxiolytic relief

**in both functional and organic disorders
with low-dosage safety
compatible with standard treatment regimens**

Wyeth
Wyeth International Limited
Philadelphia, Pa. 19101 U.S.A.

*trademark

ΜΠΥΡΑ ΚΕΟ

η μπύρα σας...

